

BIBLIOTEKARZ

SBP
STOWARZYSZENIE
BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

10/2011

Marzena Przybysz

Kierunki działalności

Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
w ostatnich dwóch latach

Barbara Budyńska, Małgorzata Jeziarska

Biblioteki publiczne – kierunki

i tendencje rozwoju. Ostatnia dekada

Katarina Michnik

Szwedzkie biblioteki publiczne (cz. 1)

Milan Gonda

Regionalna twórczość literacka

a biblioteki publiczne na Słowacji

Oferta specjalna dla bibliotek!

„RYNEK KSIĄŻKI W POLSCE 2011”

• Wydawnictwa • Dystrybucja • Poligrafia • Papier • Who is who

Książka w sprzedaży od listopada 2011 r.

W pięciu tomach publikacji omówione zostaną najważniejsze zagadnienia dotyczące funkcjonowania polskiej branży wydawniczo-księgarskiej. Przedstawimy aktualny stan poszczególnych sektorów rynku wydawniczo-księgarskiego i omówimy zmiany, jakie zaszły na rynku książki na przestrzeni ostatniego roku.

Zapraszamy biblioteki do składania zamówień na publikację – wszystkie zamówienia złożone do 20 października 2011 premiowane będą rabatem 20%!

Warunkiem otrzymania rabatu jest przesłanie zamówienia do 20.10.2011 r. na poniższym formularzu:

Oferta rabatowa dla bibliotek

Niniejszym zamawiam:

- ... egz. publikacji „Rynek książki w Polsce 2011. Wydawnictwa” w cenie 80 zł/egz – 20 % rabatu
- ... egz. publikacji „Rynek książki w Polsce 2011. Dystrybucja” w cenie 70 zł/egz – 20 % rabatu
- ... egz. publikacji „Rynek książki w Polsce 2011. Poligrafia” w cenie 50 zł/egz – 20 % rabatu
- ... egz. publikacji „Rynek książki w Polsce 2011. Papier” w cenie 40 zł/egz – 20 % rabatu
- ... egz. publikacji „Rynek książki w Polsce 2011. Who is who” w cenie 60 zł/egz – 20 % rabatu

Nazwa firmy . . . . .

Dokładny adres do faktury i wysyłki . . . . .

Numer NIP . . . . .

Upoważniam Bibliotekę Analiz Sp. z o.o. do wystawienia faktury VAT bez mojego podpisu.

. . . . .
czytelny podpis

Kontakt z wydawcą: Biblioteka Analiz Sp. z o.o., ul. Mazowiecka 6/8 pok. 416, 00-048 Warszawa, tel./ faks 22 827 93 50, tel. 22 828 36 31, e-mail: marketing@rynek-ksiazki.pl

Marzena Przybyśz

Kierunki działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w ostatnich dwóch latach

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP) działające na rzecz rozwoju bibliotek i bibliotekarstwa realizuje zadania w ramach kompetencji określonych w Statucie SBP. Uczestnicy ostatniego Krajowego Zjazdu Delegatów SBP w Konstancinie-Jeziornie w maju 2009 r. uchwałą przyjęli „Strategię Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021” oraz „Program działania SBP na lata 2009-2013”. Sformułowali także wnioski ze Zjazdu, które zostały przyjęte do realizacji na pierwszym posiedzeniu nowo wybranego Zarządu Głównego SBP. ZG zatwierdził wówczas adekwatny do ustaleń Regulamin działania ZG oraz Prezydium ZG.

W strategii Stowarzyszenia określono 5 celów:

I. Uzyskanie przez SBP realnego wpływu na kształtowanie polityki i praktyki bibliotecznej w Polsce.

II. SBP ważnym (strategicznym) partnerem w tworzeniu społeczeństwa wiedzy.

III. Zwiększenie roli SBP w działaniach na rzecz integracji środowiska.

IV. Zwiększenie dostępu do różnych nowoczesnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dla każdego bibliotekarza.

V. Zwiększenie prestiżu społecznego zawodu bibliotekarza.

Przystępując do realizacji strategii, zorganizowano warsztaty z przedstawicielami okręgów oraz sekcji i komisji ZG, w trakcie których sformułowano zadania szczegółowe. Ich realizację wspiera Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI), przekazując w 2010 i 2011 r. granty na wzmocnienie potencjału instytucjonalnego SBP. Powołano zespoły problemowe do spraw m.in.:

- nowelizacji ustawy o bibliotekach,
- opracowania koncepcji zautomatyzowanego systemu wypożyczeń międzybibliotecznych,
- opracowania wskaźników funkcjonowania bibliotek publicznych i pedagogicznych,
- opracowania jednolitej pragmatyki zawodowej,
- zagadnień priorytetowych i wspólnych działań w zakresie kształcenia bibliotekarzy.

„Program działania SBP na lata 2009-2013” jest spójny z długofalową strategią i w omawianym okresie skupiał się na:

- stymulowaniu tworzenia uregulowań prawnych determinujących rozwój bibliotek i pozycję zawodu bibliotekarza,
- opracowaniu i upowszechnianiu standardów w dziedzinie bibliotekarstwa,
- poprawie komunikacji zewnętrznej (z różnymi środowiskami) i wewnętrznej,
- inicjowaniu i podejmowaniu przedsięwzięć oraz lobbingu na rzecz rozwoju czytelnictwa,
- integracji środowiska bibliotekarskiego,
- wspieraniu edukacji bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej,
- umacnianiu pozycji Stowarzyszenia na arenie międzynarodowej,
- uczestnictwie w programach edukacji kulturalnej i zachowaniu dziedzictwa kulturowego oraz innych przedsięwzięciach służących upowszechnianiu kulturotwórczej roli bibliotek.

Prace legislacyjne oraz zwiększające świadomość prawną członków SBP

Członkowie zespołu powołanego w 2009 r. przygotowali tekst projektu nowej ustawy o bibliotekach wraz z uzasadnieniem. Projekt został przekazany kancelarii prawnej, której powierzono opracowanie prawne poszczególnych artykułów ustawy, potwierdzenie zgodności projektu ustawy z innymi aktami normatywnymi.

SBP podjęło również kwestię egzemplarza obowiązkowego. W 2010 r. odbyły się spotkania grupy roboczej, w skład której weszli przedstawiciele środowisk wydawców i bibliotekarzy. Bibliotekarze postulowali, aby do czasu zatwierdzenia nowego projektu ustawy o eo. liczba

przekazywanych egzemplarzy obowiązkowych nie uległa zmianie. Warunkiem dalszych prac grupy roboczej wydawców i bibliotekarzy nad eo jest przedstawienie stanowiska wydawców w tej kwestii.

W ramach zwiększania świadomości prawnej członków SBP zorganizowane zostały w 2010 i 2011 r. warsztaty na temat aspektów prawnych funkcjonowania bibliotek.

Badanie efektywności bibliotek publicznych, pedagogicznych

Prace w tym zakresie prowadził zespół specjalistów, w którego spotkaniach uczestniczyli również zaproszeni eksperci. W wyniku prac zespołu powstał zestaw 28 wskaźników funkcjonalności dla bibliotek publicznych, który został przekazany specjalistom do zaopiniowania. Zespół podjął się także pilotowania badania, które przeprowadzane jest w 2011 r. w dwóch bibliotekach publicznych miejskich (Wrocław, Szczecin), dwóch bibliotekach wojewódzkich (Wrocław, Szczecin) oraz pięciu bibliotekach pełniących rolę wojewódzkich i miejskich (Białystok, Bydgoszcz, Gorzów Wielkopolski, Rzeszów, Toruń).

W 2011 r. zorganizowano seminarium skierowane głównie do przedstawicieli bibliotek testujących wskaźniki funkcjonalności. W trakcie spotkania omówiono szczegółowo wybrane wskaźniki dla polskich bibliotek publicznych.

W maju 2011 r. podjęto rozmowy z Polskim Komitetem Normalizacyjnym w sprawie ustanowienia normy ISO:11620 oraz przekazano projekt roboczy normy. W dniu 30.06.2011 r. podpisano umowę pomiędzy SBP a PKN w sprawie zatwierdzenia normy.

Badanie stanu wykształcenia, doksztalcenia, statusu bibliotekarza oraz pragmatyki zawodowej

Przeprowadzono badania, których celem było ustalenie praktyk związanych ze stosowaniem pragmatyki zawodowej bibliotekarzy w warunkach zróżnicowania obowiązujących w tym zakresie przepisów prawnych. Badano staż pracy w danej bibliotece, w tym na określonym stanowisku, posiadane kwalifikacje i wykształcenie, strukturę stanowisk w bibliotece i system awansowania. Zebrano opinie bibliotekarzy dotyczą-

ce kierunków zmian w pragmatyce zawodowej bibliotekarzy. Wyniki badań przeprowadzonych w 2010 r. w województwach: małopolskim, zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim zaprezentowano w raporcie „Stosowanie pragmatyki zawodowej w bibliotekach publicznych oraz naukowych, których organizatorami są wyższe uczelnie publiczne, Polska Akademia Nauk oraz jednostki badawczo-rozwojowe”. Tekst raportu został udostępniony zespołom realizującym zadania dot. przygotowania nowej ustawy o bibliotekach oraz opracowania modelowej listy wymagań niezbędnych do wykonywania zawodu.

Zespół ZG ds. opracowania założeń jednolitej pragmatyki zawodowej przygotował w 2010 r. „Założenia modelowej listy wymagań niezbędnych do wykonywania zawodu bibliotekarza”. Materiał ten stanowił podstawę dyskusji zespołu w rozszerzonym składzie z udziałem ekspertów.

Kierunki kształcenia bibliotekarzy oraz badanie ich potrzeb w tym zakresie

Zespół bibliotekarzy z Biblioteki Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie, prowadził w 2010 r. konsultacje z przedstawicielami uczelni kształcących bibliotekarzy. Efektem było opracowanie wstępnej listy priorytetów w zakresie kształcenia bibliotekarzy, która została udostępniona na portalu sbp.pl. Przedstawiciele SBP uczestniczyli też w konferencji „Jak kształcić studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa (INIB)? Programy studiów a rynek pracy i rozwój nauki” zorganizowanej przez IBIN Uniwersytetu Jagiellońskiego i SBP w 2011 r. (z referatem na temat udziału Stowarzyszenia w kształceniu bibliotekarzy i pracowników informacji).

Równolegle przystąpiono do badań potrzeb pracowników bibliotek i informacji naukowej w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz integracji zawodowej. Badanie przeprowadzono w 2010 r. w bibliotekach publicznych, w trzech województwach. Raport z badań został umieszczony na portalu sbp.pl

W 2011 r. rozpoczęto badanie ankietowe potrzeb pracowników bibliotek pedagogicznych i naukowych. Przyjęto, że badaniem objęte zostaną

wszystkie biblioteki pedagogiczne. Badanie bibliotek naukowych planowane jest w październiku br.

Opracowanie koncepcji zautomatyzowanego systemu wypożyczeń międzybibliotecznych

Wynikiem działań powołanego przez ZG SBP zespołu w 2010 r. była lista problemów do rozwiązania i harmonogram prac oraz kluczowe zagadnienia koncepcji projektu. W 2011 r. przygotowano projekt koncepcji Narodowego Zautomatyzowanego Systemu Wypożyczeń Międzybibliotecznych. Materiał, rozesłany do członków zespołu, był przedmiotem dyskusji na spotkaniu zespołu. Efektem było opracowanie końcowego dokumentu pt.: „Koncepcja Krajowego Zautomatyzowanego Systemu Wypożyczeń Międzybibliotecznych”. „Koncepcja...” została przedstawiona na posiedzeniu Prezydium ZG SBP, które po jej zatwierdzeniu określiło dalsze etapy prac wdrożeniowych, w tym działania rzecznicze.

Budowa i rozwój nowego portalu SBP

W latach 2009-2010 trwały intensywne prace nad uruchomieniem nowego portalu Stowarzyszenia (www.sbp.pl) – platformy współpracy bibliotek w Polsce, narzędzia integracji środowiskowej i komunikacji wewnątrz organizacji. Środki finansowe zapewnił grant FRIS. W marcu 2010 r. zespół redakcyjny portalu rozpoczął prace, które dotyczyły projektowania poszczególnych modułów serwisu, wdrożenia technicznego i organizacyjnego, promocji serwisu. Portal został udostępniony publicznie 20.12.2010 r. W 2010 i 2011 r. zorganizowano szkolenia dla przedstawicieli struktur SBP, umożliwiające samodzielne wprowadzanie treści dotyczących działalności okręgów i oddziałów SBP, tworzenie podstron sekcji i komisji ZG. Rozwijano współpracę z bibliotekami celem pozyskiwania materiałów na portal.

Portal już od pierwszego dnia istnienia zaangażował się w realizowanie działań programowych SBP. W 2011 r. uruchomiono głosowanie internetowe w konkursach na plakat Tygodnia Bibliotek 2011 oraz Bibliotekarza Roku 2010.

Wprowadzono zakładkę „porady prawne”, nawiązano współpracę z innymi portalami stowarzyszeń i organizacji pokrewnych (np. ngo.pl, nowyehib.info, Biblioteka+, Rynek-Książka, biblioteki.org, ikp.org.pl, ibby.pl). W 2011 r. rozpoczęto także publikowanie „Newslettera”, który zastąpił „Ekspress ZG SBP”. Przeprowadzono szeroką akcję promującą portal. Przygotowano ofertę dla reklamodawców. Portal prezentowano na różnych spotkaniach ze strukturami SBP oraz innych (konferencje, szkolenia itp.). Pozyskano współpracowników przygotowujących relacje, wiadomości zamieszczane na portalu. Opracowano angielską wersję portalu, zamieszczano także wiadomości z zagranicznych portali bibliotekarskich. Wprowadzono internetowe zapisy na konferencje, seminaria i warsztaty, organizowane przez SBP.

Uruchomienie sprzedaży internetowej publikacji SBP oraz plakatu na Tydzień Bibliotek wpłynęło korzystnie na wzrost dochodów z ich sprzedaży. Dzięki tym działaniom portal w krótkim czasie stał się rozpoznawalny i dobrze oceniany, co potwierdzają statystyki. W okresie kwiecień – czerwiec 2011 r. odnotowano: 58082 odwiedzin, 28424 unikalnych użytkowników, 5300 zarejestrowanych użytkowników, 329195 odsłon, 211 zamówień w sklepie; 450 odbiorców Newslettera.

Kształtowanie nowoczesnego wizerunku SBP

Grant FRIS na wzmocnienie potencjału SBP umożliwił włączenie w te działania specjalistów public relations oraz grafików. W 2010 i 2011 r. zrealizowano szkolenia dla przedstawicieli struktur Stowarzyszenia nt. wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacji do budowania pozytywnego wizerunku organizacji, prowadzenia kampanii na rzecz pozyskiwania nowych członków i instytucji wspierających, opracowania założeń programu ofert i ulg dla członków SBP. Po spotkaniu w kwietniu 2011 r., na którym prezentowano m.in. wyniki badania potrzeb pracowników bibliotek i informacji naukowej w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego oraz integracji zawodowej, został opracowany dokument pt. „Ustalenia ze spotkania z przewodniczącymi okręgów SBP 11-12 kwietnia 2011 roku”. Zawiera on naj-

ważniejsze ustalenia w 4 grupach tematycznych (Zalecenia do zastosowania w pracy zarządów okręgów w 2011 r. w upowszechnianiu informacji o SBP i jego działalności; Wykorzystanie e-narzędzi w komunikacji; Baza członków SBP; Program ulg dla członków SBP). W trakcie warsztatów mówiono o przyczynach i procesie powstawania nowego logotypu SBP oraz innych elementów identyfikacji wizualnej. Proponowane zmiany zostały pozytywnie zaopiniowane przez uczestników.

We współpracy z firmą PR PARTNER, zaangażowaną w realizację projektu, powstał dokument pt.: „Działania wizerunkowe SBP w trzech perspektywach czasowych – propozycje i rekomendacje”, który stał się podstawą do opracowania „Programu działań wizerunkowych SBP na lata 2011, 2012-2013”. W omawianym okresie prowadzone były prace wizerunkowe dot.:

- kampanii 1% na rzecz SBP (hasło kampanii: „1% dla SBP to kapITAłny wybór”, banner portalowy, akcje mailingowe i reklama w miesięcznikach),

- nowej identyfikacji wizualnej Stowarzyszenia (projekty i wprowadzenie nowych logotypów SBP i Wydawnictwa SBP, wzory papieru firmowego, wizytówek, etykiet, toreb płóciennych i papierowych itp.),

- przygotowania Księgi Znaku oraz Identyfikacji Wizualnej, która oprócz nowych logotypów zawiera zasady ich stosowania, przykłady wykorzystania,

- opracowania tekstów informacyjnych o SBP do komunikacji z czterema grupami odbiorców (studenci, bibliotekarze, władze samorządowe, sponsorzy) oraz do kontaktów z mediami.

Ważnym elementem poprawy komunikacji wewnętrznej i działań integracyjnych było rozpoczęcie procesu ujednoczenia adresów mailowych. Z adresów z końcówką sbp.pl mogą korzystać członkowie ZG, komisje, sekcje i zespoły ZG oraz okręgi.

Wykonane prace stanowią etap pierwszy ujednoczenia i uporządkowania informacji wizualnej SBP. ZG określił termin 1 lipca br., jako datę rozpoczęcia wdrażania Księgi Znaku oraz Identyfikacji Wizualnej.

Jedną z form aktywizacji członków SBP, zwłaszcza osób przed 35 rokiem życia, jest organizacja ogólnopolskiego Forum Młodych Bibliotekarzy. W 2009 r. FMB odbyło się

w Krakowie („Inicjatywy młodych w tworzeniu biblioteki globalnej wioski: ludzie i technologia”), w 2010 r. w Lublinie („Jakość bibliotek w naszych rękach”), w 2011 r. w Poznaniu („OtwarciBibliotekarze.eu”).

Poprawie komunikacji wewnątrz organizacji służyć rozpoczęte w 2010 r. prace nad budową bazy członków SBP, realizowane ze środków Programu Operacyjnego Funduszu Inicjatyw Obywatelskich.

Promocja czytelnictwa i upowszechnianie dobrych praktyk bibliotecznych

W ostatnich latach SBP realizowało:

- **Tydzień Bibliotek** – ogólnopolski program, promujący czytelnictwo, służący umacnianiu pozytywnego wizerunku bibliotekarza w świadomości społecznej, upowszechnianiu dobrych praktyk bibliotecznych. Obchody Tygodnia Bibliotek 2010 odbyły się pod hasłem „Biblioteka – słowa, dźwięki, obrazy”. Hasłem edycji programu w 2011 r., było: „Biblioteka zawsze po drodze – nie mijam, wchodzę”. Wiele bibliotek włączyło się aktywnie w popularyzację książek oraz czytania. Na portalu SBP uruchomiono serwis zawierający informacje na temat wydarzeń organizowanych w ramach Tygodnia Bibliotek (ponad 80 relacji).

ZG SBP ogłaszał rokrocznie konkursy: na plakat Tygodnia Bibliotek oraz na najlepszy program działań związanych z promocją czytelnictwa i biblioteki. W br. konkurs na najlepszy program działań pt. „Komu po drodze?” będzie nagrodzony przez FRŚI.

- **Mistrz Promocji Czytelnictwa** – konkurs mający na celu popularyzację działań bibliotek na rzecz upowszechniania czytelnictwa i rozwoju społeczeństwa informacyjnego, aktywizację bibliotek w promowaniu dobrej książki. W edycji drugiej i trzeciej tego programu nagrody dla laureatów pochodzą z dotacji otrzymanej z Instytutu Książki. Wpływające do Biura SBP dokumentacje potwierdzają wysoki poziom realizacji programu, pomysłowość i różnorodność oferty bibliotek, szeroki zakres organizowanych imprez oraz duże umiejętności bibliotek w pozyskiwaniu partnerów do współpracy.

Upowszechnianie czytelnictwa i pozytywnych postaw związanych z odbiorem książki, jej lekturą, spędzaniem wolnego czasu, utrwalaniem więzi między czytelnikiem a biblioteką jest również celem konkursu fotograficznego na portalu sbp. pt. „Z książką w plecaku”.

Wiele działań SBP miało wpływ na życie społeczności lokalnych w zakresie kultury czytelniczej, m.in. poprzez włączenie się zarówno w akcje ogólnopolskie, np. „Cała Polska czyta dzieciom!”, „Noc bibliotek”, jak i liczne inne o zasięgu lokalnym.

Działalność edukacyjno-szkoleniowa

Zasadniczą działalnością edukacyjną i doskonalenia zawodowego były konferencje, seminaria, warsztaty, które ZG organizował we współpracy z sekcjami, komisjami, strukturami terenowymi SBP, bibliotekami wszystkich rodzajów, uczelniami, fundacjami, placówkami opiniotwórczymi. W okresie czerwiec 2009 – sierpień 2011 odbyło się 40 tego typu przedsięwzięć (w 2009 r. – 14, w 2010 r. – 17, w 2011 r. – 9).

Działalność wydawnicza

Wydawnictwo SBP jest największą w kraju oficyną wydawniczą w zakresie bibliotekarstwa i informacji naukowej, służącą kształceniu i doskonaleniu zawodowemu bibliotekarzy oraz upowszechnianiu dobrych praktyk bibliotekarskich. Działalność ta jest nadzorowana przez Radę Programową Wydawnictwa SBP. W okresie sprawozdawczym regularnie ukazywały się miesięczniki „Bibliotekarz” i „Poradnik Bibliotekarza” oraz czasopisma naukowe punktowane – kwartalnik „Przegląd Biblioteczny”, półrocznik „Zagadnienia Informacji Naukowej”. Wraz z miesięcznikami ukazywały się niesamodzielne dodatki tematyczne. W „Bibliotekarzu” pojawiły się „Dobre praktyki”, a z „Poradnikiem Bibliotekarza” zostały wydane: „Świat książki dziecięcej”, „Biblioteka dla seniorów”, „Dyskusyjne kluby książki w bibliotekach”, „Młodzież w bibliotece”, „Nowe media w bibliotekach dla dzieci i młodzieży”.

Dzięki grantowi MKiDN i współpracy z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW zdigitalizowano powyższe

periodyki. Poszczególne zeszyty i numery czasopism są dostępne w formie cyfrowej (do 2007 r. włącznie) pod adresem www.bbc.uw.edu.pl oraz na portalu SBP.

W analizowanym okresie ogółem ukazało się 40 publikacji zwartych. W 2010 r. rozpoczęto wydawanie serii „Biblioteki – Dzieci – Młodzież”, która spotkała się z bardzo dobrym odbiorem czytelników. Uruchomiono również sprzedaż elektroniczną wydawnictw. Dorobek Wydawnictwa i jego oferta były prezentowane na konferencjach. Zawarto umowy barterowe na promocję książek z następującymi firmami: Murator Expo, Wydawnictwo dr Joseph Bauer, Biblioteka Analiz.

Integracja środowiskowa

SBP podtrzymuje i rozwija różnorodne działania integracyjne. Są nimi m.in. majowe ogólnokrajowe obchody Dnia Bibliotekarza i Bibliotek, uroczystości jubileuszowe bibliotek oraz inne spotkania zawodowe i organizacyjne, podczas których wręczane są medale i odznaczenia stowarzyszeniowe.

Elementem integracyjnym są nagrody za publikacje przyznawane przez ZG. W latach 2010-2011 Komisja Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego rekomendowała, a ZG zatwierdził łącznie 7 prac w kategoriach: prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym; prace o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym; podręczniki akademickie; prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym.

Drugą cenną inicjatywą SBP był konkurs na najlepszą pracę magisterską – Nagroda Młodych SBP im. Prof. Marii Dembowskiej.

Nową formą działań integracyjnych ZG było zorganizowanie ogólnopolskiego konkursu na najbardziej cenionego bibliotekarza – Bibliotekarz Roku 2010. Konkurs przebiegał dwuetapowo: wybory „Bibliotekarza Roku” danego województwa, przeprowadzone przez zarządy okręgów oraz głosowanie internetowe na portalu Stowarzyszenia. Laureatką pierwszego ogólnokrajowego konkursu została Barbara Kuprel, kierownik Oddziału dla Dzieci i Młodzieży Biblioteki Publicznej w Mońkach. Przedsięwzięcie wsparty środki

uzyskane z programu operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich oraz z Instytutu Książki.

Charakter integracyjny miał też wyjazd edukacyjny 25 bibliotekarzy, członków SBP do bibliotek Saksonii i Turyngii w 2010 r., zorganizowany we współpracy z Goethe Institute, przy wsparciu finansowym Polsko-Niemieckiej Fundacji Współpracy.

Za szczególne osiągnięcia i zasługi w rozwoju bibliotek i bibliotekarstwa polskiego przyznawano medale „W dowód uznania”, Odznakę Honorową SBP, udzielono poparcia wnioskowi na Medal Bibliotheca Magna Perennisque: MiPBP w Radziejowie, BG UMed. w Gdańsku, MBP we Wrocławiu, CBRol. w Warszawie, BMiG w Pleszewie, MBP w Opolu.

Współpraca międzynarodowa

Pozyskanie różnorodnych dotacji umożliwiło członkom SBP wyjazdy na kongresy zagraniczne oraz zapraszanie specjalistów zagranicznych do Polski. Wśród ważnych przedsięwzięć oraz konferencji z udziałem członków SBP należy wymienić:

- przystąpienie SBP w 2010 r. do międzynarodowej organizacji EBLIDA,
- Kongres IFLA (2009, Mediolan; 2010, Goetheborg; 2011, Portoryko),
- spotkanie członków SBP z przedstawicielami amerykańskiej organizacji IREX, która realizuje m.in. na Ukrainie, Litwie, Łotwie, Gruzji, Rumunii, Węgrzech, programy podobne do Programu Rozwoju Bibliotek, finansowane przez Fundację Billa i Melindy Gates (2009-2010, Warszawa),
- międzynarodowe warsztaty poświęcone umacnianiu roli stowarzyszeń bibliotekarskich oraz rozwojowi współpracy z IFLA (2009, Haga),
- Convening on Strengthening Library Associations – spotkanie przedstawicieli stowarzyszeń bibliotekarskich oraz organizacji realizujących program biblioteczny, finansowany przez wspomnianą powyżej Fundację z Bułgarii, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii i Ukrainy (2009, Haga),
- European Congress on e-inclusion: technology and beyond in public libraries (2009, Bruksela),

- warsztaty polsko-niemieckie dot. niekonwencjonalnych metod wspierania czytelnictwa wśród młodzieży (2010 r., Multimedialna Biblioteka dla Dzieci i Młodzieży „Nautilus” w Warszawie we współpracy z Goethe Institut),

- 39. konferencja LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) “Re-inventing the Library: the challenges of the new information environment” (2010, Arhus),

- międzynarodowa konferencja pt. „Metody jakościowe i ilościowe w bibliotekach” (Qualitative and Quantitative Methods in Libraries – QQML. 2010, Chania na Krecie),

- Międzynarodowa Konferencja IAML (2009, Amsterdam; 2010, Moskwa), na wiceprzewodniczącego IAML został wybrany Stanisław Hrabia (2010),

- Międzynarodowy Kongres Bibliografów (2010, Sankt Petersburg),

- 19. posiedzenie Rady EBLIDA i towarzysząca obradom Rady międzynarodowa konferencja (2011, Hiszpania, Malaga),

- rozwijanie współpracy partnerskiej ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich w Ameryce (spotkanie z prezesem PALA – 2010. 2011 Warszawa),

- spotkanie z bibliotekarzami gruzińskimi (2010, Warszawa) oraz ukraińskimi (2011, Warszawa).

Współpraca z władzami

SBP aktywnie działało na rzecz zainteresowania organów administracji państwowej sprawami istotnymi dla bibliotek i bibliotekarzy, rozwoju czytelnictwa i budowania społeczeństwa wiedzy. W ramach tych działań wymienić należy:

- udział w posiedzeniach: Rady Poza-rządowych Organizacji Kulturalnych, działającej przy ministrze kultury i dziedzictwa narodowego, Krajowej Rady Bibliotecznej, Sejmowej Komisji Kultury i Środków Przekazu – w sprawie bibliotek cyfrowych i książki elektronicznej, Sejmowej Komisji ds. Młodzieży – w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty, który zakłada wprowadzenie zapisu o obowiązku prowadzenia przez szkołę biblioteki szkolnej, Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej „Przyjazne Państwo” (SBP wyraziło sprzeciw wobec propozycji łączenia bibliotek, w tym szkolnych z publicznymi); konsultacjach społecznych w ramach tworze-

nia Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego w zakresie IV obszaru „Potencjał kulturowy i kreatywny”,

– wyrażanie opinii środowiskowych na tematy i propozycje zawarte w dokumentach opublikowanych przez MKiDN (np. Raport o stanie kultury), przekazanie do MKiDN apeli i stanowisk w sprawach: propozycji zmian w ustawie o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (sprzeciw SBP wobec zamiaru likwidacji zakazu łączenia bibliotek publicznych z innymi instytucjami); utrzymania zerowej stawki podatku VAT na książki i czasopisma specjalistyczne; pomocy dla bibliotek zalanych powodzią; utrzymania dotychczasowego poziomu dotacji na zakupy biblioteczne w 2011 r.; przeznaczenia części środków z przewidywanego do wprowadzenia od stycznia 2011 r. podatku VAT na cele biblioteczne,

– opinię nt. propozycji zakresu ekspertyzy zamawianej przez MNiSzW „Otwarte modele komunikacji naukowej w Polsce”; list do MNiSzW w sprawie NUKAT z prośbą o objęcie troskliwym nadzorem rozwoju katalogu centralnego NUKAT, co powinno przełożyć się na stałe, stabilne dofinansowanie przedsięwzięcia; opinię dot. dokumentu „Creative Content in European Digital Single Market”, wzywającego do debaty nt. realizacji wyzwań, jakie stoją w związku z rozpowszechnianiem twórczości w formie cyfrowej itp.,

– konsultacje w Sejmie i Senacie nt. rządowego projektu ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw; przewodnicząca SBP wyraziła sprzeciw wobec zapisu umożliwiającego łączenie bibliotek publicznych z innymi instytucjami kultury.

SBP podejmowało także w urzędach centralnych i organach samorządowych interwencje w sprawach lokali bibliotecznych, a także opiniowało i rekomendowało kandydatów na odpowiedzialne stanowiska biblioteczne.

Współpraca z instytucjami z obszaru książki i czytelnictwa

Doceniając wagę współpracy z organizacjami i instytucjami z obszaru książki i czytelnictwa, Stowarzyszenie podtrzymywało wszystkie wcześniej wypracowane formy współpracy oraz włączyło się w nowe formy działania, obejmujące m.in.:

– aktywne uczestnictwo w pracach Komitetu Porozumiewawczego Bibliotekarzy, Księgarzy i Wydawców, powołanego w celu integracji przedsięwzięć promujących czytelnictwo oraz inicjowanie nowych, wspólnych akcji związanych z upowszechnianiem książki. SBP m.in. włączyło się w obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich, objęło patronatem Warszawskie Targi Książki,

– współpracę z FRSI w zakresie realizacji „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-21”, w tym budowy ogólnopolskiej platformy cyfrowej, udziału w Kongresie bibliotek: „Biblioteka – lubię to!”,

– stałą współpracę z MKiDN, Krajową Radą Biblioteczną, Konferencją Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich, Konferencją Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych, Konferencją Dyrektorów Bibliotek Pedagogicznych, Instytutem Książki,

– współpracę z organizatorami Targów Książki Akademickiej ATENA oraz Muratorem EXPO, realizującym Warszawskie Targi Książki,

– organizację spotkania tzw. konwentu – placówek działających w obszarze bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Tematami spotkań było przyjęcie wspólnego stanowiska (protestu) w sprawie utrzymania zerowej stawki podatku VAT na książki i czasopisma specjalistyczne,

– współpracę z Koalicją na rzecz promocji czytelnictwa i bibliotek w Polsce – Republiką Książki. Inauguracja Republiki odbyła się podczas kongresu „Czytanie włącza”, w trakcie którego został podpisany manifest Republiki Książki,

– współpracę przy konferencjach i warsztatach, m.in. z: Biblioteką Narodową, Centralną Biblioteką Wojskową, Biblioteką Uniwersytetu Śląskiego, Biblioteką Uniwersytetu Warszawskiego, WBP w Rzeszowie, WBP w Krakowie, WBP w Kielcach, Biblioteką UMK w Toruniu, Biblioteką Publiczną „Nautilus” w Dzielnicy Białoleka, Warmińsko-Mazurską Biblioteką Pedagogiczną w Elblągu, Ośrodkiem Edukacji i Zastosowań Komputerów w Warszawie, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Elblągu, MBP w Olsztynie, BG Politechniki Poznańskiej, WBP i CAK w Poznaniu,

– umowę z Wydawnictwem Świat Książki, na mocy której Wydawnictwo przekazało SBP darowiznę w postaci książek o wartości ponad

1 mln zł. Stowarzyszenie przekazało książki bibliotekom, które ucierpiały w powodziach w 2010 r. oraz innym, najbardziej potrzebującym bibliotekom w kraju. Koordynatorami akcji były wojewódzkie biblioteki publiczne.

W minionych dwóch latach ZG powołał nowe oddziały SBP w Kielcach i Skarżysku-Kamiennej, natomiast rozwiązał oddział w Hrubieszowie oraz Komisję Wydawnictw Elektronicznych ZG; powołał nową Komisję ds. Edukacji Informacyjnej ZG i dokonał zmiany nazwy Komisji Automatykacji ZG na Komisja Nowych Technologii ZG.

Marzena Przybysz jest sekretarzem generalnym SBP oraz sekretarzem „Bibliotekarza”.

Barbara Budyńska
Małgorzata Jezierska

Biblioteki publiczne – kierunki i tendencje rozwoju. Ostatnia dekada

---

Działalność bibliotek publicznych w minionej dekadzie, szczególnie zaś w ostatnich pięciu latach, świadczy o tym, iż po burzliwych i pod wieloma względami niekorzystnych latach dziewięćdziesiątych XX w., sytuacja ustabilizowała się. Wartością tamtego trudnego okresu było usamodzielenie bibliotek publicznych, zmiany w zasadach ich organizacji i finansowania oraz ukierunkowanie działalności na środowiska lokalne i regionalne, i silniejsze z nimi powiązanie. Proces ten miał też niekorzystne skutki: kurczenie się sieci, pogłębiające się ubóstwo bibliotek zataczające coraz większe kręgi, bezwład prawny przejawiający się w nierespektowaniu podstawowych zapisów prawa bibliotecznego. Niedoinwestowanie bibliotek opóźniało ich modernizację i rozwój technologiczny, powodowało skostnienie struktur, słabą ofertę nowych usług, a w konsekwencji ogólne pogorszenie sytuacji. W nowe tysiąclecie bibliotekarze wchodzili z silnym poczuciem potrzeby zmian, uwarunkowanym nasilającymi się przemianami społecznymi, kulturowymi i technologicznymi. Stawiali pytania, jakie powinny być biblioteki publiczne?, dla kogo

one pracują?, jaka jest ich misja?, jakie działania mogą tę misję urzeczywistnić? Zmiany, jakie zachodziły w rytmie życia i obyczajowości Polaków, potęgowały wątpliwości. Jakiego rodzaju usługi przyciągną do bibliotek młodego czytelnika, wychowanego już w e-epoce, gdzie korzystanie z komputera jest oczywistością, jaki katalog usług jest atrakcyjny i użyteczny dla zwiększającej się populacji ludzi starszych, wprawdzie niepracujących zawodowo, ale nadal kreatywnych, dysponujących dużą ilością czasu wolnego, a często nieobytych z nowymi technologiami?

Wiek XX zakończył się bilansem prawie 9 tys. bibliotek i filii bibliotecznych, niespełna 2,5 tys. punktów bibliotecznych, 140 mln jed. inw. zbiorów, prawie 7,4 mln czytelników oraz rozpoczętym procesem komputeryzacji. Czy pierwsze lata XXI w. zostały przez biblioteki publiczne wykorzystane i z jakim efektem? Sama analiza i podsumowanie danych statystycznych z tego okresu nie dają bezpośrednich odpowiedzi na postawione pytania. Nie uwzględniają funkcjonowania bibliotek oraz ich otoczenia w czasie historycznego przełomu. Trzeba tu wymienić rozwój technik zapisu i przekazu tekstu, informacji oraz zmiany kulturowe w zachowaniach użytkowników bibliotek (rzeczywistych i potencjalnych). Podsumujmy jednak pierwsze lata nowego stulecia.

I. Stan bibliotek publicznych¹

1. Sieć bibliotek publicznych jest rozbudowana w porównaniu z innymi funkcjonującymi na terenie kraju. W 2010 r. funkcjonowały w Polsce 8342 biblioteki publiczne i ich filie. Wśród bibliotek pozostałych sieci¹ było: szkolnych – 16 000, naukowych – 1056, zakładowych – 585, fachowych – 444, pedagogicznych – 331, fachowo-beietyrystycznych – 79 oraz 62 ośrodki informacji naukowo-technicznej.

Na funkcjonowanie bibliotek publicznych wpływa wiele czynników, dlatego cechą sieci jest jej mała stabilność. W minionym dziesięcioleciu stan sieci bibliotek publicznych ulegał dalszemu zmniejszeniu, choć bibliotek ubywało z mniejszą dynamiką niż to miało miejsce w latach 90. W latach 2001-2010 ubyło 573 placówki ogółem, tj. 6,4% ich stanu z 2000 r.,

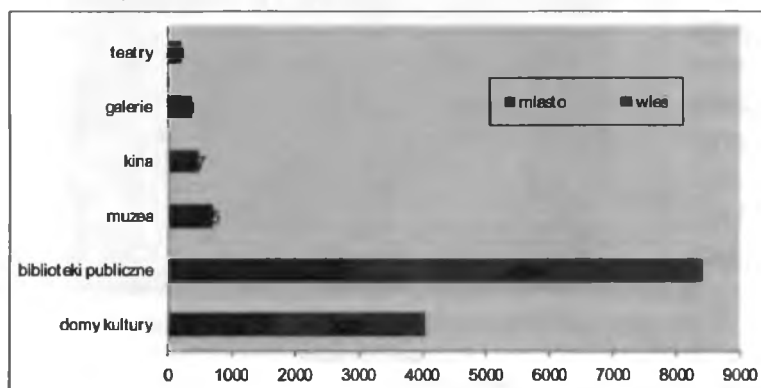
3,4% bibliotek głównych i 7,7% filii bibliotecznych. Średnie tempo regresu sieci wynosiło ok. 60 placówek (0,6%) rocznie. Ubytek filii bibliotecznych był prawie pięciokrotnie większy niż bibliotek głównych. W 2010 r. stan sieci pomniejszył się o kolejne 50 placówek.

Organizacja sieci bibliotek publicznych odpowiada układowi administracyjnemu kraju – wraz ze zmianą administracyjną pojawia się inny układ bibliotek wewnątrz sieci. Przeobrażenia te nie mają charakteru zmian systemowych. Nie rozwiązano wielu zasadniczych problemów, np. związanych ze strukturą. Można przyjąć, że ograniczanie sieci wynika z likwidowania placówek słabych, niedofinansowanych, mało atrakcyjnych dla użytkowników, jednak nie ma to związku z przemyślaną strategią rozwoju dostępu do kultury czy też programem naprawy sieci bibliotecznej, lecz jest wynikiem doraźnych decyzji samorządowych. Wbrew zapisom ustawy o bibliotekach akceptowane są praktyki funkcjonowania niepełnej sieci na poziomie gminnym (ponad 10 gmin w Polsce nie prowadzi biblioteki publicznej i liczba ta stale zmienia się). Nie rozwiązano jednej z najważniejszych kwestii – powołania bibliotek powiatowych. Mimo determinacji bibliotekarzy i dobrej woli części samorządowców, nie tworzą one sieci, nadal nie prowadzi ich 13% powiatów w Polsce. Sytuacja funkcjonujących bibliotek ponadlokalnych jest bardzo niejednorodna, a większość z nich zmagają się z trudnościami natury organizacyjnej, finansowej, kadrowej i warsztatowej. Te ograniczenia utrudniają drogę do powstania rzeczywistego, pośredniego ogniwa pomiędzy bibliotekami wojewódzkimi i gminnymi – a w konsekwencji spójnej sieci, systemu bibliotecznego.

Istotną kwestią, jest też brak wyrazistego modelu sieci bibliotek gminnych i biblioteki publicznej stopnia gminnego, jako podstawowej jednostki sieci. Świadczą o tym inicjatywy łączenia bibliotek z innymi instytucjami. W wielu gminach nie ma rozwiniętej struktury bibliotecznej, np. filie biblioteczne w małych miejscowościach (wsiach) są likwidowane, a w zamian nie uruchamia się innych form dostępu do książki. Brak jest także alternatywy dla społecznych punktów bibliotecznych (ich stan zmniejszył się w ostatnim dziesięcioleciu o połowę).

W sieci bibliotek publicznych dominują biblioteki małe, obsługujące środowiska wiejskie i małomiastkie. Taka struktura i usytuowanie placówek determinuje charakter i specyfikę ich pracy. Powszechny dostęp i uniwersalność zbiorów to dwie podstawowe ich cechy. Biblioteki publiczne nadal są najliczniejszą grupą instytucji kultury w Polsce, pracują w bardzo małych miejscowościach, często tam gdzie nie funkcjonują inne. Problem rozwoju struktury, czy też utrzymania sieci bibliotek publicznych będzie narastał zarówno z powodu niskiego przyrostu demograficznego, jak i zmian w rozmieszczeniu ludności, wyludnianiu się niektórych obszarów, np. Polski wschodniej, szczególnie Lubelszczyzny i Podlasia, także centralnej, np. w Świętokrzyskiem. Zmiany społeczne i demograficzne dotkną najprawdopodobniej środowiska małe, wpłyną zatem na funkcjonowanie usytuowanych tam placówek, bowiem 2/3 spośród ogólnej liczby placówek bibliotecznych w Polsce obsługuje środowiska wiejskie i małomiastkie (w 2010 – 66,1%, w 2000 r. – 65,9%).

Institucje kultury w Polsce w 2009 r. w przekroju miasto-wieś (na podstawie danych GUS)

2. Dostępność bibliotek i ich usług

Co roku ok. 1% placówek bibliotecznych jest wyłączonych z obsługi użytkowników, co ma wpływ na ograniczenie dostępności do usług bibliotecznych. Przyczyny „zawieszania” ich działalności są różne, np. remonty, trudności lokalowe, kadrowe. Większość z nich po pokonaniu trudności wraca do sieci, choć zdarzają się likwidacje lub kilkuletni stan „zawieszania”. W 2010 r. zarejestrowano 97 takich placówek (1,2% stanu), co spowodowało, że bibliotek i filii świadczących usługi dla użytkowników było faktycznie mniej (8245).

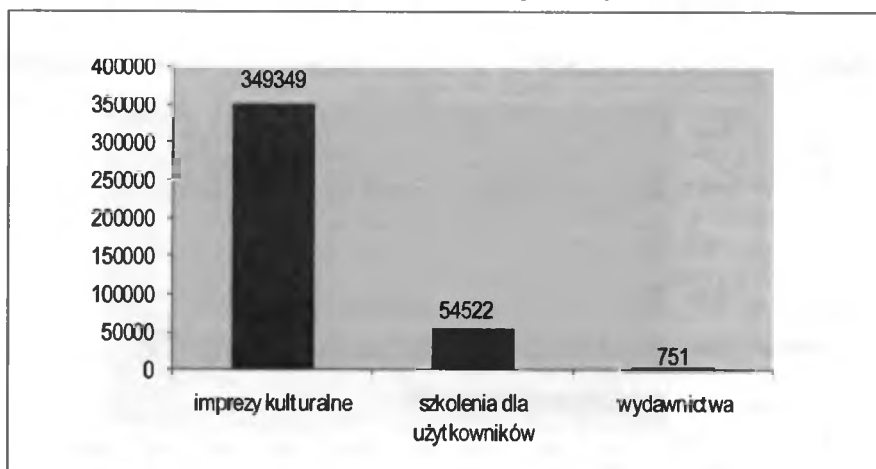
Ponad połowa ogółu bibliotek publicznych była dostępna dla czytelników 5 dni w tygodniu (55,2%), prawie 14% (13,8%) – 6 dni, dla co piątej placówki (18,2%) tydzień pracy liczył do 3 dni (w tym dla 1,2% – 1 dzień). Prawie 1/4 placówek bibliotecznych funkcjonowała w soboty (22,8%, 1880), a 0,5% w niedzielę (0,5%, 42). Przeciętna placówka publiczna w 2010 r. była dostępna dla czytelników średnio 4,6 dnia w ciągu „zwykłego” tygodnia pracy, a przeciętna liczba godzin jej otwarcia to prawie 32 godziny tygodniowo (31,7), z tego po godzinie 16.00 – prawie 6 (5,9) godzin tygodniowo. Przyjmując 5-dniowy tydzień pracy, placówka biblioteczna była dostępna ponad 6 godzin (6.3) w ciągu dnia pracy, z tego 1,2 godz. po 16.00, zaś przy 6-dniowym odpowiednio: 5,3 godz.; 0,98

godz. Najliczniejsza grupa bibliotek (37,7%) od 31 do 40 godz. tygodniowo, 27,8% do 20 godzin tygodniowo, 2.3% powyżej 60 godz.

3. Inne formy pracy bibliotek publicznych

Działalność bibliotek publicznych wiąże się także z ich aktywnością kulturalną, wspomaganiem organizacyjnym i merytorycznym lokalnych przedsięwzięć kulturalnych, grup zainteresowań, organizacji społeczno-kulturalnych; organizacją ukierunkowanych usług dla dzieci, młodzieży, bezrobotnych, ludzi starszych, mniejszości etnicznych, hobbystów; prowadzeniem różnych form działalności kulturalnej (impresz okolicznościowych, koncertów, spotkań autorskich): promocją regionu, jego osobliwości, osiągnięć, folkloru, historii m.in. poprzez wydawanie publikacji o charakterze regionalnym. W 2010 r. biblioteki zaoferowały swoim użytkownikom udział w ponad 349 tys. imprez kulturalnych (o charakterze literackim, oświatowym i edukacyjnym oraz wystawienniczym), a więc **średnio w jednej placówce bibliotecznej przygotowano ok. 42 spotkania kulturalne i edukacyjne w ciągu roku**. Przeprowadzono prawie 55 tys. szkoleń dla użytkowników bibliotek (blisko 7 szkoleń w każdej placówce bibliotecznej w ciągu roku). Biblioteki wydały ok. 553 wydawnictw zwartych (w tym 47 elektronicznych) oraz 198 wydawnictw ciągłych (w tym 48 jako wydawnictwa elektroniczne).

Inne formy pracy bibliotek publicznych

II. Pozytywne zmiany – co utrwala potencjał bibliotek publicznych

Pozytywne zmiany zachodzą w niewielu obszarach funkcjonowania bibliotek publicznych: obserwuje się korzystne tendencje kadrowe oraz w wyposażeniu technologicznym. Zmiany w obrębie tylko tych dwóch elementów stwarzają już podstawę do świadczenia usług na wysokim poziomie, co jest korzystne, bo klientela bibliotek publicznych jest zróżnicowana, a zmiany zachodzące w jej postawach, upodobaniach, potrzebach są znaczące.

1. Pracownicy bibliotek publicznych stanowią grupę zawodową: liczną – zatrudnionych jest ponad 18 tys. pracowników merytorycznych; **stabilną** – od połowy ostatniej dekady wzrasta liczba pracowników merytorycznych, a obserwowana fluktuacja kadr bibliotekarskich jest na niewielkim poziomie. W ostatnim dziesięcioleciu zbiorowość bibliotekarzy powiększyła się o 828 osób, tj. 4,7% w stosunku do 2000 r.; **dobrze wykształconą** – pracownicy działalności podstawowej z kwalifikacjami bibliotekarskim stanowili w 2010 r. 70,2% (w 2009 r. 68,9%) ogółu, na poziomie wyższym 38,7% i średnim 31,5%. Dla porównania, w 2000 r. pracownicy z kwalifikacjami bibliotekarskimi to 66,3% ogółu (wyższym – 17,4%, średnim – 49%). Taka struktura wykształcenia świadczy o postępującym procesie profesjonalizacji zawodu, wzmacnianym zmianami w systemie kształcenia zawodowego bibliotekarzy; **włączoną w system doskonalenia zawodowego** – 2010 r. można uznać za wyjątkowy pod względem intensywności szkoleń kierowanych do bibliotekarzy przez różne instytucje i stowarzyszenia, kadra bibliotekarska uczestniczyła aktywnie w wielu szkoleniach zawodowych oraz programach realizowanych przez m.in. Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Instytut Książki, Bibliotekę Narodową, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

1.1 Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w ramach Programu Rozwoju Bibliotek przeprowadziła m.in.:

– szkolenia dyrektorów gminnych bibliotek publicznych dla 610 uczestników;

- warsztaty planowania rozwoju bibliotek przeznaczane dla samorządowców oraz osób aktywnych w społeczności lokalnej realizowane przez trenerów CAL (ponad 1800 osób);
- szkolenia informatyczne w zakresie obsługi sprzętu komputerowego, korzystania z internetu, przygotowania bibliotekarzy do przekazywania nabytej wiedzy użytkownikom bibliotek we współpracy z wbp (dla blisko 1300 uczestników);
- szkolenia specjalistyczne realizowane przez trenerów CAL (dla ponad 1000 osób).

1.2 Instytut Książki w ramach Programu Biblioteka+ „Szkolenia dla bibliotekarzy” przygotował propozycję dla 972 bibliotekarzy ze wszystkich województw.

1.3 ZEBID Biblioteki Narodowej zrealizował w 2010 r. łącznie 43 kursy (dla 932 uczestników), w tym 19 dzięki dotacji FRSI w ramach projektu „Centrum Kompetencji” (429 uczestników) oraz 24 kursy przygotowane merytorycznie przez ZEBID (503 uczestników).

1.4 Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – w 2010 r. przygotowało konferencje, szkolenia, warsztaty, seminaria dla 3756 bibliotekarzy na terenie całego kraju.

Łącznie w 2010 r. bibliotekarze bibliotek publicznych uczestniczyli 14 tys. razy w różnego typu szkoleniach, statystycznie w ciągu roku niemal każdy pracownik merytoryczny (80%) uczestniczył w szkoleniu.

Bariery związane z zarządzaniem zasobami kadrowymi w bibliotekach publicznych wiążą się ze strukturą zatrudnienia (1/4 pracowników działalności podstawowej to osoby zatrudnione w niepełnym wymiarze godzin) oraz niskim jego poziomem, szczególnie w placówkach najliczniejszych, obsługujących środowiska wiejskie i małomiejskie.

Niewiele zmienia się przeciętna liczba pracowników obsługujących jedną placówkę. W latach 2000-2005 były to 2 osoby, w latach 2006-2008 zatrudnienie osiągało poziom 2,1 osoby, od 2009 r. wskaźnik ten wynosi 2,2 pracownika. Obsada kadrowa rośnie przede wszystkim w bibliotekach miejskich (w 2009 r. było to – 4,1 osoby; w 2010 – 4,2 na placówkę), na wsi – utrzymuje się na poziomie – 1,2 pracownika. Przeważająca liczba osób obsługują-

cych bibliotekę główną wzrosła z 4 w 2008 r. do 4,1 w latach 2009-2010, w mieście z 7,9 do 8,1, na wsi osiąga poziom 1,7-1,8 osób. W filiach zatrudnienie ogółem utrzymuje się na takim samym poziomie – 1,3 osoby na placówkę, w mieście – 2,1, na wsi – 0,9.

2. Komputeryzacja

Biblioteki publiczne są zasobnymi instytucjami pod względem wyposażenia w komputery, coraz powszechniejszy jest też dostęp do internetu. Obserwuje się szybkie tempo pozytywnych zmian. Mimo dysproporcji w komputeryzacji bibliotek miejskich i wiejskich (podobnie bibliotek głównych i ich filii) sytuacja w środowiskach mniej zasobnych jest na tyle optymistyczna, iż prognoza pełnego wyposażenia funkcjonujących tam placówek w ciągu najbliższych lat jest w pełni realna. Od 1999 r.¹ dokonał się wyraźny skok w komputeryzacji bibliotek, liczba bibliotek dysponujących komputerami wzrosła dziesięciokrotnie, a wyposażenie w sprzęt komputerowy dwunastokrotnie. Biblioteki, w których nie ma komputerów są w mniejszości, choć dotyczy to nadal co szóstej (16,7%) placówki, przede wszystkim filialnej i na wsi. W 2010 r. 83,3% bibliotek publicznych i ich filii użytkowało komputery, tj. 6948 spośród 8342. W stosunku do roku poprzedniego przybyło kolejnych 781 placówek (tj. 12,7% ich stanu sprzed roku). W miastach odsetek placówek skomputeryzowanych wzrósł z 86,4% w 2009 r. do 91,6%, na wsi – z 66,7% do 79,0%. Skomputeryzowane są przede wszystkim biblioteki główne (98,6%), w tym wszystkie biblioteki szczebla wojewódzkiego i powiatowego. Pozostałe w różnym stopniu: miejskie w 99,6%, miejsko-wiejskie w 99,3%, gmin wiejskich w 98,0%. Mniej korzystnie przedstawia się komputeryzacja placówek filialnych – 76,3% (dla dzieci 91,5%).

Tempo zachodzących zmian ilustruje sytuacja bibliotek w ostatnich dwu latach. W 2010 r. liczba komputerów użytkowanych w bibliotekach publicznych zwiększyła się o 10,4% (z 31 780 komputerów w 2009 r. do 35 094). 94% z nich posiada dostęp do internetu (z tego 52,3% przeznaczona jest dla użytkowników). W 2010 r. przeciętnie na jedną skomputeryzo-

waną placówkę w Polsce przypadało 5,1 komputera (w 2009 r. – 5,2), a na jednostkę organizacyjną sieci w ogóle – 4,2 (w 2009 r. – 3,8). W mieście jedna komputeryzująca się placówka posiadała średnio 8,3 komputera (2009 r. – 8,0), przeciętna biblioteka lub filia w mieście w ogóle ponad siedem – 7,6 (w 2009 r. – 6,9). Na wsi, średnio jedna skomputeryzowana placówka posiadała 3,1 komputera (w 2009 r. – 3,2), a przeciętna biblioteka lub filia – 2,5 (w 2009 r. – 2,1 komputera). Najzasobniejsze w sprzęt komputerowy są miejskie biblioteki główne (15,7 komputera), najuboższe filie wiejskie (1,6).

Wiąże się z tym narastający problem starzenia się sprzętu, konieczności jego systematycznej wymiany, tak by wykorzystywany w bibliotekach odpowiadał określonym parametrom technicznym.

Działania wspomagające i stabilizujące atrakcyjność bibliotek

W ostatnich latach wysiłki związane z komputeryzacją bibliotek skupiają się przede wszystkim na wyposażaniu bibliotek małych, filialnych, pracujących na terenach wiejskich. Działania te wspomagane są przez:

- FRSI – w ramach Programu Rozwoju Bibliotek dostawy sprzętu informatycznego (ponad 1400 komputerów, prawie 1300 urządzeń peryferyjnych oraz 150 laptopów, 150 projektorów multimedialnych wraz z ekranami) trafiły do ponad 1300 bibliotek;
- Instytut Książki w ramach Programu: Biblioteka+ uruchomił projekty:
  - *Internetyzacja bibliotek* – oferowano bezpłatną usługę szerokopasmowego internetu dostarczanego przez Grupę TP przez okres 3 lat (do marca 2011 r. skorzystało z tej usługi 3200 placówek),
  - *MAK+* – *ogólnopolski system katalogowania dla bibliotek*, w ramach którego do końca lutego 2011 r. program został zainstalowany w 234 bibliotekach; System MAK+ wykorzystuje ujednocioną bazę rekordów bibliograficznych Biblioteki Narodowej, z której biblioteki gminne mogą pobierać opisy katalogowe książek. Baza jest codziennie zasilana nowymi wpisami dokonywanymi przez BN.

III. Co utrzymuje biblioteki na takim samym poziomie

1. Infrastruktura

Barierą w rozwoju usług bibliotecznych jest sytuacja lokalowa bibliotek, tzn. zbyt mała powierzchnia użytkowa, mało funkcjonalne pomieszczenia, brak możliwości pozyskania nowej powierzchni, modernizacji lokali. Są to zaszłości z lat minionych. Niewiele bibliotek posiada lokale, które w swoim pierwotnym przeznaczeniu były projektowane na potrzeby bibliotek. Wprawdzie w ostatnich latach sytuacja poprawiła się, dzięki wzrostowi powierzchni użytkowej bibliotek, a także np. liczby miejsc dla czytelników do korzystania ze zbiorów na miejscu, jednak w stosunku do potrzeb zmiany mają zbyt mały zasięg.

Baza lokalowa bibliotek publicznych poprawia się powoli. Przyrost powierzchni użytkowej o 8,4% stanu z 2000 r. (pomimo ubytku placówek) świadczy o tym, iż z sieci znikają przede wszystkim biblioteki małe, przybywa za to nowych i zmodernizowanych obiektów bibliotecznych. Natomiast stan posiadania mie-

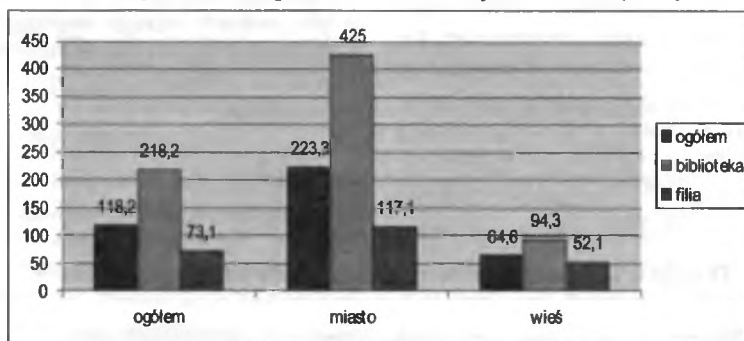
rzony liczbą miejsc w czytelnich nie uległ w zasadzie zmianie – po okresie spadku w pierwszej połowie dekady, obecnie następuje ich wzrost.

Ilustracją zmian rejestrowanych w statystyce jest sytuacja z ostatnich dwu lat. W 2010 r. biblioteki publiczne dysponowały łączną powierzchnią użytkową 987 928 m² (w 2009 r. – 967 250 m²; w 2000 r. – 911 001 m²). Przeciętna powierzchnia placówki bibliotecznej zwiększyła się ze 115,3 m² w 2009 r. do 118,4 m² w 2010 r. (o ponad 3 m²). W 2000 r. było to – 102,2 m².

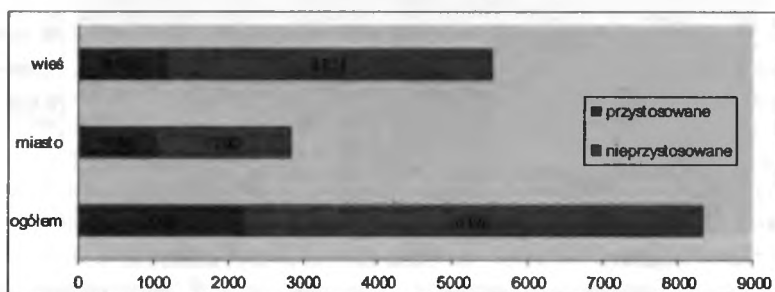
Warunki lokalowe bibliotek różnicuje ich usytuowanie środowiskowe: miasto / wieś, a także przypisana funkcja: biblioteki główne / filie. W mieście przeciętna powierzchnia lokalowa wzrosła z 214,3 m² w 2009 r. do 223,3 m² w 2010 r. (w 2000 r. – 187,9 m²), na wsi z 63,3 m² do 64,6 m² (w 2000 r. – 57,8 m²).

Choć powierzchnia użytkowa ogółem zwiększa się co roku, poprawa infrastruktury dotyczy tylko określonych grup bibliotek – głównych, miejskich, wyżej zorganizowanych. Przeciętna powierzchnia lokalowa placówki wiejskiej jest ponad trzykrotnie mniejsza od miejskiej, a nawet od przeciętnej filii bibliotecznej (o prawie 9 m²).

Przeciętna wielkość placówek bibliotecznych w 2010 r. (w m²)

Obiekty/lokale biblioteczne przystosowane do wózków inwalidzkich w 2010 r.

2. Dostępność dla osób niepełnosprawnych

Zmienia się dostosowanie lokali bibliotecznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchu (co ma także związek z nowymi regulacjami prawnymi). Tempo zmian w tym zakresie jest jednak uzależnione w dużym stopniu od ogólnej poprawy warunków lokalowych bibliotek. Liczba placówek przystosowanych do obsługi osób poruszających się na wózkach inwalidzkich w ostatnim dziesięcioleciu wzrosła ponad trzykrotnie (o 68,4%). W roku 2010 do obsługi tej kategorii użytkowników było przystosowanych ponad 1/5 lokali bibliotecznych (26,6%; w 2009 r. – 21,2%), w 2000 r. – 700 obiektów (7,9%); w miastach prawie 40% (36,7%, w 2009 r. – 30,2%), na wsi – 21,4% (w 2009 r. – 16,4%). Prawie co siódma posiadała udogodnienia wewnątrz budynku, w mieście prawie co piąta, na wsi – co dziewiąta.

Działania skierowane na poprawę sytuacji lokalowej bibliotek publicznych

W 2009 r. MKiDN uruchomiło program „Infrastruktura bibliotek”, którego budżet wynosił 3,5 mln zł, w 2010 r. – 4 mln zł. Łącznie dotacje otrzymało 190 bibliotek gminnych (wyremontowano 465 placówek bibliotecznych). Kontynuację tych działań zakłada projekt „Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek” w ramach Wieloletniego Programu Rządowego KULTURA+, który będzie realizowany w latach 2011-2015. Budżet całkowity priorytetu to 150 mln zł, z tego na poprawę infrastruktury bibliotek w 2011 r. planuje się przeznaczyć 15 mln zł.

3. Oferta bibliotek publicznych

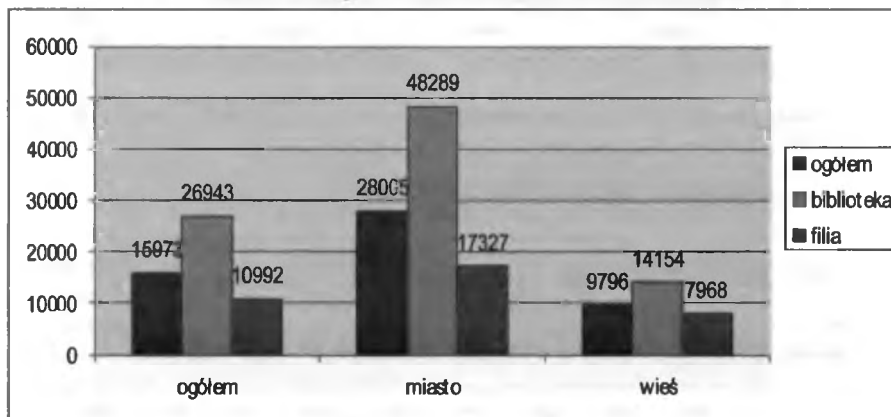
Zbiory bibliotek publicznych tworzą bogate i zasobne kolekcje, choć w dużej części są one przestarzałe i wymagają zdecydowanej selekcji. Problemem jest nie ilość, a jakość kolekcji bibliotecznych oraz struktura ich zawartości, z czym coraz skuteczniej radzą sobie biblioteki publiczne. Kluczem do ich uatrakcyjnienia jest systematyczny dopływ nowości wydawniczych, zarówno w drukowanej, jak i elektronicznej postaci.

Zbiory – stan

Zbiory bibliotek publicznych wynoszą ponad 138 mln jednostek inwentarzowych, w tym ponad 133 mln to drukowane książki i czasopisma oraz blisko 5 mln zbiory specjalne, w których najliczniejszą grupę stanowią nadal materiały audiowizualne – blisko 2,5 mln, zbiory elektroniczne to zaledwie – 149 tys. jednostek. Liczebnie, stan księgozbiorów bibliotek publicznych nie uległ większym zmianom, bowiem w latach 2001-2010 ich zasoby zmniejszyły się o 1,9%, wzrósł natomiast stan zbiorów specjalnych (o prawie 20%), elektronicznych (ponad 800 razy). Niestety badania stanu i zakupu zbiorów prowadzone w IKiCz wykazały, że w wielu bibliotekach brakuje wypracowanej polityki gromadzenia tego typu zbiorów, a kolekcje dokumentów elektronicznych powstają w sposób przypadkowy⁴.

Największa liczba bibliotek (51%) posiada księgozbiory rzędu 10 001-50 000 wol. W 2010 r. przeciętna wielkość księgozbioru przypadającego

Przeciętna wielkość księgozbioru biblioteki i filii bibliotecznej w 2010 r.

na jedną bibliotekę lub filię zmalała i wynosiła 15 973 wol. (w 2009 r. – 16 000 wol.; dla porównania w 2000 r. – 15 229 wol.).

Zasoby zbiorów specjalnych stanowią 578 jednostek inw. w przeliczeniu na placówkę (w tym 298 jedn. materiałów audiowizualnych, 17,9 jedn. dokumentów elektronicznych). Pozytywnym zjawiskiem jest zwiększenie ich zasobu w latach 2001-2010 o 1/5 (19,6%). Jednak nadal niskie są wskaźniki ilustrujące zasobność zbiorów specjalnych – 12,6 jed. inw. na 100 mieszkańców. Także w ostatnim roku sytuacja nie zmieniła się znacząco, zakup w 2010 r. to 0,3 jednostki na 100 mieszkańców, w mieście – 0,5; na wsi – 0,03.

Powyższe dane dotyczą jedynie jednostek posiadających nośnik fizyczny, bez udostępnianych sieciowo (np. baz danych, czasopism elektronicznych, dokumentów zdigitalizowanych przez biblioteki).

Zbiory – struktura

Struktura zasobów bibliotecznych pozostaje bez zmian, mimo większego dopływu do bibliotek zbiorów specjalnych. Przyrost alternatywnych zbiorów (elektronicznych) w bibliotekach publicznych jest na tyle mały, że nie wpływa na poziom ich udziału w całości oferty bibliotecznej. Zmiany tylko w niewielkim stopniu nawiązują do przeobrażeń w zakresie nowych technologii – zapisu i odtwarzania słowa drukowanego, a także jego dostępności.

W 2010 r. 96,5% zbiorów bibliotek publicznych stanowiły zasoby drukowane, w tym 95,3% książki oraz 1,2% czasopisma oprawne (w 2000 r. – 97%). Odsetek zbiorów audiowizualnych i elektronicznych w zasobach bibliotecznych ogółem utrzymywał się na poziomie niecałych 2% (1,9; bez zmian do 2000 r. – 2%), zaś same materiały audiowizualne stanowiły nadal 1,8% całości zbiorów (bez zmian w stosunku do lat poprzednich). Także ostatnie lata potwierdziły powolne tempo zmian. Udział dokumentów elektronicznych wzrósł w 2010 r. do 0,11% (w 2009 r. – 0,09%), a ich obecność (również audiowizualnych) dostrzegana jest głównie w bibliotekach miejskich, gdzie stanowią 3% ogółu ich zasobów, w bibliotekach wiejskich – 0,1%.

Struktura zbiorów w obecnym kształcie może budzić wiele wątpliwości. Pytanie stawiane

przez badaczy, czy barierą w pozyskiwaniu zbiorów alternatywnych jest małe zapotrzebowanie na nie, czy zbyt mała oferta na rynku wydawniczym, w zasadzie pozostaje bez odpowiedzi¹¹. Należy uznać, iż przyczyna ich niedostatku w bibliotekach jest wypadkową różnych uwarunkowań, wśród których względy finansowe stanowią jedną z głównych barier, tj. wysokie ceny na publikacje elektroniczne w porównaniu z cenami (też nie niskimi) na publikacje drukowane. Średnia cena książki dla biblioteki publicznej w 2010 r. wyniosła – 21 zł 83 gr (w mieście – 22,91 zł, na wsi – 20,14 zł). Średnia cena jednostki pozyskanej do zbiorów specjalnych to 32,72 zł (w mieście – 32,84 zł, na wsi – 30,18 zł). Samych materiałów audiowizualnych – 31,90 zł (w mieście – 32,03 zł, na wsi – 29,03 zł).

Uzupełnianie zbiorów

Dopływ nowości do bibliotek publicznych jest nierytmiczny; zakłócenia spowodowane są zmianami w wielkości finansowania (w tym dotacji MKiDN), organizacją zakupu, brakiem polityki kształtowania zasobów bibliotecznych.

W 2010 r. do bibliotek publicznych zakupiono łącznie ponad 2,8 mln jedn. inw. zbiorów, z tego 96% to tradycyjna książka. W porównaniu z 2009 r. spadła liczba kupionych książek o 5,2%, zaś zwiększyła się o 7,3% zbiorów specjalnych.

W 2010 r. nowo zakupione materiały stanowiły 2% ogółu księgozbioru. W porównaniu do standardów zalecanych przez IFLA wielkość kolekcji drukowanych w polskich bibliotekach publicznych jest wyższa, natomiast poniżej nich kształtuje się dopływ nowych publikacji¹². Wskaźnik zasobności polskich bibliotek publicznych (mierzony liczbą książek przypadających na 100 mieszkańców) w 2010 r. wynosił 349 wol. (w 2000 r. – 351 wol.).

Ocenia się, iż dopływ nowych wydawnictw do bibliotek powinien pozwolić na ich wymianę w cyklu dziesięcioletnim. Polskie biblioteki publiczne z zakupem w 2010 r. na poziomie 7,1 wol. książek (w mieście i na wsi na takim samym poziomie) nie mogą sprostać tym standardom. Należy pamiętać również, iż kształtowanie zasobów bibliotecznych jest czułym mechanizmem uzależnionym od kondycji finansowej biblioteki oraz profesjonalnego i systemowego

podejścia zainteresowanych tą sferą działalności bibliotek (dotowania państwa i samorządu, kondycji rynku wydawniczego, otoczenia prawnego, w tym procedur związanych z zamówieniami publicznymi). Mimo tej pesymistycznej diagnozy wydaje się, że kryzys związany z niedofinansowaniem zakupu nowości wydawniczych, który spowodował zapaść w 2001 r., (wówczas to zakupiono 5,1 wol. na 100 mieszkańców w Polsce), biblioteki publiczne mają już za sobą. Znacząca poprawa nastąpiła w latach 2005-2008, mimo iż wskaźniki rejestrujące ten wzrost (9,0-9,6 wol. na 100 mieszkańców) nie osiągnęły minimum określonego w latach poprzednich (18 wol.). Zmianę zapewnił program rozwoju czytelnictwa na lata 2004-2013 resortu kultury, dzięki któremu od 2004 r. systematycznie przekazywano bibliotekom dotacje celowe na zakup książek. Ważnym celem, jaki osiągnięto dzięki przyjętym założeniom programu było wyrównywanie dysproporcji w dopływie nowych książek do bibliotek na obszarach wiejskich i miejskich oraz zwiększenie wkładu samorządów. Po okresie stabilnego zasilania przez budżet państwa zakupu nowości wydawniczych do samorządowych bibliotek publicznych, w latach 2009-2010 MKiDN obniżyło kwotę na ten cel o 2/3 (w stosunku do np. 2005 r.). Pomimo zwiększenia obligatoryjnego udziału środków własnych bibliotek na zakup nowości (z 10 do 25%), spadek dotowania resortu wpłynął na ponowne obniżenie wskaźników zakupu książek na 100 mieszkańców (z 9,6 wol. w 2008 r. do 7,5 wol. w 2009, a w 2010 r. – do 7,1 wol.).

tość zakupów ogółem o 1,8%, książek o 2,2%, natomiast wartość zakupów zbiorów specjalnych wzrosła o 5,9%. Wydatki na zakup zbiorów do bibliotek publicznych ponoszą przede wszystkim samorządy, udział dotacji MKiDN w całości zakupów zmniejszył się, w 2010 r. – to 15,9% całości wydatków na ten cel.

4. Społeczny zasięg oddziaływania

Kurczy się społeczny zasięg oddziaływania bibliotek publicznych. Na ten stan mają wpływ m.in. zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa polskiego, „efekt statystyczny” analiz bibliotekarskich pozbawionych rejestracji korzystania z usług niestandardowych, np. z wykorzystaniem komputera i internetu.

Czytelnictwo mierzone odsetkiem osób korzystających z bibliotek publicznych w stosunku do liczby mieszkańców Polski zmalało w ciągu dekady z 19% w 2000 r. do 17% w 2010 r. W ostatnim roku zarejestrowano w bibliotekach publicznych ponad 6,5 mln osób. było to o 0,8% mniej niż w roku poprzednim (i o 12% niż w 2000 r., w którym korzystający z bibliotek stanowili prawie 7,4 milionową zbiorowość). 3/4 populacji czytelników korzysta z bibliotek miejskich. Niepokojące są zmiany rejestrowane w strukturze czytelników wg wieku i wg zajęcia, które wskazują na zmniejszanie się w populacji czytelniczej ludzi młodych, w tym uczniów i studentów.

Aktywni zawodowo oraz seniorzy są coraz częstszymi użytkownikami bibliotek publicznych.

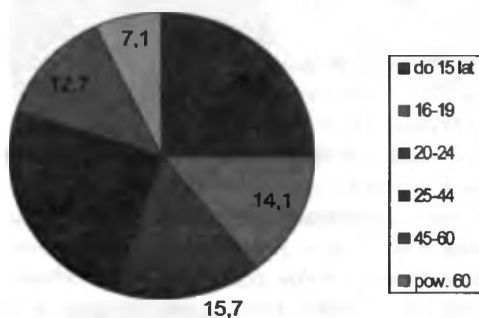
Rok	Wydatki na zbiory w zł (książki + zbiory specjalne)			Źródła zakupu			
				w zł		w %	
	ogółem	książki	zs	organizator	MKiDN	organizator	MKiDN
2004	54 357 204	52 203 164	2 154 040	44 357 204	10 000 000	81,6	18,4
2005	71 869 624	69 152 327	2 717 297	41 869 624	30 000 000	58,3	41,7
2006	72 455 176	69 724 382	2 730 794	43 955 176	28 500 000	60,7	39,3
2007	75 564 265	72 557 139	3 007 126	47 064 265	28 500 000	62,3	37,7
2008	79 630 248	75 925 326	3 704 922	51 130 248	28 500 000	64,2	35,8
2009	63 984 775	60 535 210	3 449 565	53 984 775	10 000 000	84,4	15,6
2010	62 843 404	59 189 810	3 653 594	52 843 404	10 000 000	84,1	15,9

Wydatki na zakup zbiorów ogółem w 2010 r. wyniosły blisko 63 mln zł, z tego 94,2% środków przeznaczono na książki drukowane (ponad 59 mln zł), na zbiory specjalne wydano prawie 3,7 mln zł). W porównaniu z 2009 r. spadła war-

Od połowy ostatniego dziesięciolecia obserwuje się powolny proces wzrostu ilościowego starszych grup wiekowych, i – co za tym idzie – zmian w strukturze użytkowników rejestrowanych wg zajęcia. Wpływa na to wiele czynników.

Z jednej strony zmniejsza się przyrost naturalny, z drugiej wydłuża przeciętna długość życia. Seniorzy stają się grupą silnie zaktywizowaną, w związku z czym biblioteki poświęcają im coraz więcej uwagi, oferują wiele atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego, także edukacyjnych. Ogólnie coraz bardziej uświadamiana jest wśród dorosłych, we wszystkich przedziałach wieku, potrzeba dokształcania się, wynikająca nie tylko z konieczności zmiany zawodu, ale też zdobywania nowych umiejętności, związanych z pojawianiem się nowych narzędzi, technologii czy materiałów. Lata 2009-2010 potwierdzają te tendencje. Odnotowane dane, tak jak i w latach poprzednich, wskazują na ubytek liczby czytelników w trzech pierwszych statystycznych grupach wiekowych czytelników. W latach 2004-2008 osoby do 24 lat stanowiły jeszcze ok. 2/3 populacji czytelników bibliotek publicznych, w 2010 r. nieco ponad połowę. Czytelnicy do lat 15 to nadal ponad 1/4 zbiorowości (25,1%), w wieku 16-19 oraz 20-24 odpowiednio: 14,1% i 15,7%, w wieku 25-44 – 25,2%, 45-60 – 12,7% oraz powyżej 60 roku życia – 7,1%.

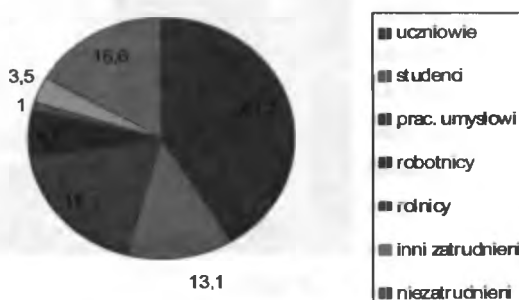
Struktura czytelników wg wieku (2010 r.)

Struktura czytelników analizowana pod względem zajęcia potwierdza zachodzące tendencje. W przekroju społecznym wśród korzystających z bibliotek publicznych spadki odnotowano w dwóch grupach, największy wśród uczniów (tak jak i w roku poprzednim) – o 4,4% (w 2009 r. – o 3,2%) oraz wśród studentów – o 1,7% (w 2009 r. wzrost o 1,2%). W pozostałych kategoriach widoczny jest wzrost liczby zarejestrowanych czytelników, procentowo najwyższy wśród „innych zatrudnionych” – o 5,2% (w 2009 r. – o 7,8%) w stosunku do roku ubiegłego oraz pracowników umysłowych – o 4,2% (w 2009 r. – o 6,2%). W pozostałych grupach

przyrosty były niższe: robotników – o 1,6% (w 2009 r. – o 2,5%), rolników – o 0,8% (w 2009 r. spadek o 0,2%) oraz niezatrudnionych – o 2,1% (w 2009 r. – o 1,5%).

Struktura czytelników wg zajęcia (2010 r.)

5. Biblioteki – miejscem dostępu do zbiorów i źródeł informacji

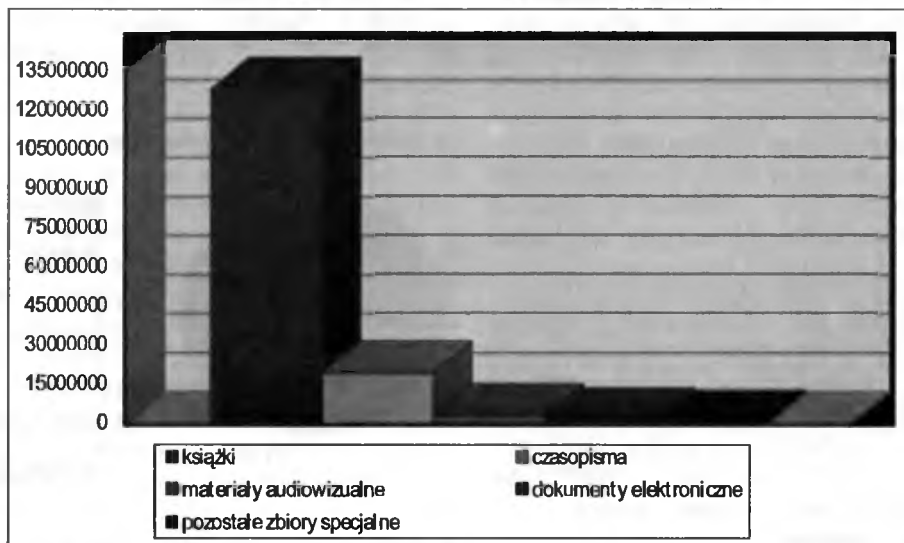
Według badań społecznego zasięgu czytelnictwa IKiCz (2010 r.)⁷, dla osób czytających głównym źródłem dostępu do książki są biblioteki – dla 42% czytających, w tym dla 30% biblioteki publiczne. Tylko 2% czytających korzystało z bibliotek cyfrowych.

Podstawową formą korzystania z bibliotek publicznych jest wypożyczanie zbiorów do domu, w 2010 r. stanowiły one ponad 80% ogółu udostępnień, blisko 20% to korzystanie na miejscu (19,4%).

Korzystano przede wszystkim z wydawnictw drukowanych – 96,6% wszystkich udostępnień (wypożyczeń na zewnątrz i udostępnień na miejscu). Pozostałe 3,4% stanowiły zbiory specjalne, w tym 2,1% materiały audiowizualne, a niecały procent (0,9%) – dokumenty elektroniczne.

W 2010 r. udostępniono łącznie ponad 153 mln jed. inw. (o ponad 3,4 mln mniej niż rok wcześniej, tj. o 2,2%). Mniejszym zainteresowaniem cieszyły się zbiory drukowane, udostępniono ich prawie 148 mln, jednak było to o ponad 3,6 mln (tj. o 2,4%) mniej. Zbiory specjalne wykorzystywano z większą intensywnością niż rok wcześniej, ich wypożyczenia na zewnątrz i udostępnienia na miejscu to ponad 5 mln jednostek (co oznacza wzrost o ponad 250 tys., tj. 5,0%). Wzrost ten jest wynikiem większego zainteresowania dokumentami elektronicznymi, których udostępniono prawie 1,4 mln, o ponad

Wykorzystanie zbiorów wg typów dokumentów (2010 r.)

78 tys. więcej niż w roku poprzednim (tj. 6%); natomiast materiały audiowizualne ujawniają tendencję spadkową, w 2010 r. wykorzystano ich blisko 3,3 mln (mniej o 13 tys., 0,4%).

6. Dostęp do katalogów i baz danych

Trudno zastąpić fizyczną postać bibliotek publicznych wirtualnym dostępem do ich zasobów. W 2010 r. dostęp do katalogów własnych w internecie oferowało 1960 placówek bibliotecznych, co stanowi niespełna 1/4 wszystkich funkcjonujących w tym okresie (tj. 23,5%) oraz 28,2% deklarujących posiadanie komputera; na wsi – 506, nie jest to nawet co dziesiąta placówka – 9,2% (11,6% użytkujących komputery). Świadczy to o słabym wyposażeniu placówek w biblioteczne programy komputerowe (posiada je 3983 bibliotek, tj. niecała połowa), szczególnie wiejskich (35%) oraz o mało zaawansowanych pracach nad komputeryzowaniem katalogów, co może być pochodną zbyt małej obsady kadrowej bibliotek, szczególnie wiejskich. Ograniczenia te łączą się z wieloma aspektami ich działalności, np. z obsługą zbiorów, działalnością informacyjną, ewidencją wypożyczeń i czytelników, e-usługami. W bardziej zaawansowany i różnicowany sposób wykorzystują nowe technologie biblioteki większe, posiadające siedziby w miastach, gdzie zasobność w sprzęt i programy komputerowe pozwala na wykorzystanie w pełni potencjału związanego z komputeryzacją.

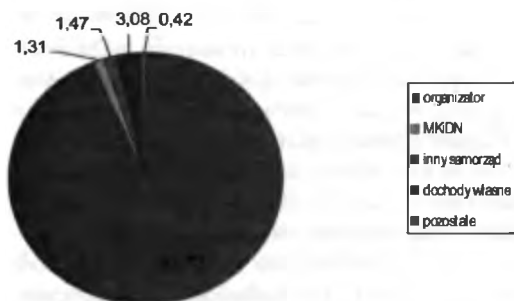
Przedwczesne zatem wydają się być prognozy (opinie) zastąpienia dotychczas rozbudowanej sieci placówek bibliotecznych e-usługami, dostępem do ich zbiorów i usług poprzez sieci rozległe. Wyposażenie bibliotek publicznych w komputery można uznać za zadowalające, jednak stopień wykorzystania nowych technologii jest bardzo zróżnicowany, na terenach wiejskich nadal niski. Wydaje się także, że nie wystarczy komputeryzować same biblioteki, wprowadzać do nich zasoby elektroniczne. Problem tkwi w odbiorze usług bibliotecznych i relacji biblioteka-użytkownik, poziomie kompetencji oraz technologicznego wyposażenia, także potencjalnych użytkowników bibliotek, które pozwoliłyby na odbiór elektronicznej oferty, oraz dotarcie do grup wykluczonych, szczególnie do środowisk spoza obszarów wielkomiejskich⁸. Biblioteki przygotowują swoich czytelników do korzystania z nowych technologii, o czym świadczą liczne kursy, szkolenia, warsztaty dla różnych grup wieku.

7. Finansowanie

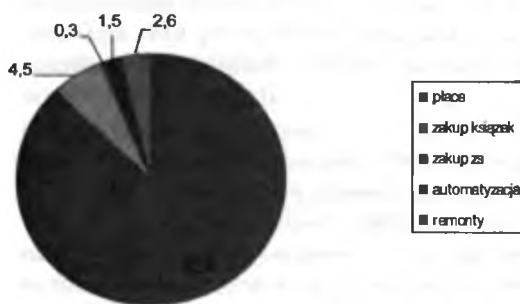
Mimo zróżnicowanych nakładów, w większości niesatysfakcjonujących dla bibliotek, samorządy ponoszą główny ciężar ich utrzymania. Zwiększa się grupa podmiotów wspierających różne formy aktywności bibliotek, w tym państwo, organizacje pozarządowe.

Analizując dane dotyczące finansowania bibliotek publicznych wszystkich poziomów organizacyjnych, zawarte w sprawozdaniach bibliotek wojewódzkich za 2010 r., należy stwierdzić, iż podstawę budżetu bibliotek stanowiła dotacja organizatora podstawowego, udział innych podmiotów publicznych w ich budżetach był niewielki. Dotacja organizatora podstawowego to 93,7% (w 2007 r. – 94,5%) ogółu wpływów do biblioteki, innych podmiotów publicznych (w tym innych samorządów) ponad 3% (3,22; w 2007 r. – 5,4%), a dochody własne – 3,1%. W poszczególnych województwach sytuacja była zróżnicowana: budżety organizatora stanowiły od 85,1% do 95,8%; dotacje innych podmiotów publicznych: od 1,5% do 11,27%; dochody własne: od 1,6% do 4,9%. Dotacje MKiDN to 1,3% ogółu budżetów bibliotek w 2010 r. (w województwach od 0,7% do 2,3%).

Struktura budżetu bibliotek publicznych

Struktura wydatków z dotacji organizatora

Struktura wydatków z dotacji organizatora

W 2010 r. nadal prawie 2/3 dotacji organizatora – 62,4% (w 2007 r. – 60,2%) przeznaczano na **place** (w poszczególnych województwach stanowiły one od 50,8% do 68,7%); na **zakup**

książek – 4,5% (w 2007 r. – 5%); wydatki na pozostałe zbiory stanowiły zupełny margines – 0,3% dotacji organizatora (bez zmian w stosunku do 2007 r.). Prawie 3% (w 2010 – 2,6; w 2007 r. – 2,7) przeznaczono na **remonty**, zaś środki na **komputeryzację** bibliotek stanowiły niecałe 2% (w 2010 r. – 1,5%, w 2007 r. – 1,8%).

Próba podsumowania

Dla bibliotek publicznych ostatnia dekada była okresem wielu znaczących zmian. Ich efekty mogły wpłynąć nie tylko na ich wizerunek (odbior społeczny), ale również uczynić z nich nowoczesne, przyjazne, otwarte instytucje kultury. Niestety, biblioteki nie osiągnęły w pełni zamierzonych celów. O niewielu elementach mogliśmy mówić w części dotyczącej rozwoju bibliotek, a o zbyt wielu w części – stagnacja działalności. Mimo wszystko ostatnia dekada była dla bibliotek raczej pomyślna. Zostały zainicjowane procesy, których efekty będą z pewnością omawiane w kolejnej dekadzie (zastosowanie i wykorzystanie nowych technologii, otwarcie bibliotek – uspołecznienie ich działalności, włączenie się podmiotów zewnętrznych, np. organizacji pozarządowych, w ich rozwój, promocję). Choć nie szły za tym trwale, systemowe zmiany w organizowaniu, finansowaniu bibliotek, nie było rekordowych zakupów zmieniających zasadniczo stan i strukturę zasobów bibliotecznych, ale w innym rozumieniu (społecznym, środowiskowym, medialnym) biblioteki zaistniały bardzo wyraźnie. Wyborów dokonywali bibliotekarze, swe preferencje określali także użytkownicy. Usługi bibliotek zaczęły przekraczać ich mury, biblioteka rozumiana jako miejsce fizyczne, była uzupełniana sferą usług wirtualnych, możliwością bezpośredniego dostępu do wielu serwisów informacyjnych, baz, katalogów bibliotecznych z dowolnego komputera i miejsca spoza budynku biblioteki. Sytuację tę wzmocnił proces digitalizacji zbiorów, dzięki czemu tworzone są kolekcje cyfrowe. Jednocześnie umacniała się rola biblioteki, kojarzona nie tylko z jej zbiorami, ofertą spokojnego miejsca do nauki, ale jako miejsca spotkań społecznych. Wyznaczało to potrzebę pozyskiwania nowych kompetencji bibliotekarzy i umiejętności współpracy z partnerami, także spoza sektora bibliotecznego. Poziom zaakceptowania i zrównoważenia tej wielotorowości w rozwoju i roli

bibliotek zależy od bibliotekarzy, organizatorów i potrzeb społeczności lokalnych. To ich oczekiwania wpływają na wybór między „cichą czytelnia” a „głośną salą spotkań”, czytaniem bajek a happeningiem.

Dr Barbara Budwińska jest kierownikiem, a Małgorzata Jezierska pracownikiem Pracowni Bibliotekoznawstwa Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej.

PRZYPISY:

- ¹ Materiał opracowano na podstawie danych GUS oraz publikacji *Biblioteki Publiczne w Liczbach* IKiCz BN.
- ² Informacja dotycząca bibliotek spoza sieci publicznych, obejmuje 2009 r., ponieważ dla tych typów bibliotek dane są zbierane w cyklu dwuletnim.
- ³ Odwołujemy się do 1999 r., w którym po raz pierwszy w jednostkowym badaniu GUS zarejestrowano stan wyposażenia bibliotek w komputery, stałe badania rozpoczęto od 2004 r.
- ⁴ RUSIEK, A. Zbiory audiowizualne i elektroniczne w bibliotekach publicznych. Raport z badań. *Bibliotekarz* 2010 nr 10 s. 22-27.
- ⁵ Organizacja zakupu nowości książkowych, zbiorów audiowizualnych oraz dokumentów elektronicznych w bibliotekach publicznych. Raport z badań (IKiCz BN; w druku).
- ⁶ Działalność bibliotek publicznych. Wytyczne IFLA/UNESCO. Warszawa 2002.
- ⁷ Maszynopis, przygotowywany do druku.
- ⁸ Wg badań PISA 2009 Results, co czwarty 15-latek w naszym kraju ma trudności z szukaniem informacji w internecie, m.in. badano umiejętności odnalezienia strony, na której są wiarygodne informacje, szybkość oceniania, czemu jest ona poświęcona.

Katarina Michnik

Szwedzkie biblioteki publiczne (cz. 1)

Za poprzedniczki szwedzkich bibliotek publicznych uznawane są biblioteki parafialne, które istniały w XIX w. Biblioteki te zarządzane przez Kościół i w przeciwieństwie do bibliotek klasztornych, i uniwersyteckich, były przeznaczone dla ogółu społeczeństwa, w celu upowszechniania nauki z chrześcijańskiego punktu widzenia. W drugiej połowie XIX i na początku XX w. biblioteki wspierały organizacyjnie różne ruchy społeczne i organizacje, takie jak ruch robotniczy czy ruch wstrzemięźliwości. Ich celem było promowanie powszechnej edukacji w społeczeństwie.

Idea nowoczesnych bibliotek publicznych w Szwecji wykształciła się w pierwszej połowie XX wieku, w okresie przedwojennym. Ich celem było kształcenie szwedzkiego społeczeństwa, które poprzez biblioteki publiczne miało dostęp do kultury, edukacji, wiedzy i informacji. Inspiracją dla nowoczesnych szwedzkich bibliotek publicznych były biblioteki angielskie i amerykańskie. Charakteryzowały się dużymi zbiorami kierowanymi do całej społeczności, były dostępne przez wiele godzin dziennie, oferowały usługi szczególnie ukierunkowane na dzieci. Odpowiedzialne za nie były gminy lub państwo.

W latach 60. i 70. działalność szwedzkich bibliotek publicznych została bardzo rozbudowana. Usługi bibliotek miały być w zasięgu ręki mieszkańców środowiska lokalnego i dlatego utworzono wiele bibliotek publicznych w powstających wówczas nowych dzielnicach miast. Szczególny nacisk położono na działalność ukierunkowaną na wsparcie edukacyjne dzieci i młodzieży. W tym czasie odpowiedzialne były one za szereg nowych inicjatyw w dziedzinie informacji i kultury. Różne akcje i wydarzenia kulturalne stały się częścią działalności bibliotek publicznych i coraz częściej biblioteki te zaczęły służyć jako centra kultury, gdzie organizowano imprezy kulturalne, takie jak: spotkania autorskie, spektakle teatralne lub muzyczne. Za okres rozkwitu szwedzkich bibliotek publicznych uznaje się lata 60., 70. i początek lat 80., ale w wyniku kryzysu ekonomicznego na początku lat 90. gminy były zmuszone ograniczyć budżety lokalne. Doprowadziło to do redukcji działalności bibliotek publicznych, m.in. poprzez zamykanie filii, ograniczanie usług oraz zmniejszanie zakupu literatury i innych mediów. Przeprowadzone redukcje w dużej mierze skutkują do dnia dzisiejszego. Od początku lat 90. nastąpił ogromny postęp technologiczny, który w dużym stopniu zmienił pracę i działalność bibliotek publicznych.

Organizacja bibliotek publicznych

Organizacja ustrojowa Szwecji ma trzy poziomy: gminny, regionalny i krajowy. Za biblioteki publiczne są odpowiedzialne gminy.

System bibliotek publicznych w każdej gminie składa się z jednej głównej biblioteki publicznej i zazwyczaj kilku filii. Filia jest oddziałem głównej biblioteki, który działa mniej lub bardziej niezależnie. Liczba filii może być różna w każdej gminie. Mają one własny personel, własne zbiory i niezależne od innych bibliotek godziny otwarcia. Zależność i kontakty między biblioteką główną a filią nie są jednakowe we wszystkich gminach.

Poza bibliotekami głównymi oraz filiami istnieją w Szwecji biblioteki ruchome (mobilne) i punkty wypożyczania. Biblioteki ruchome to bibliobusy zorganizowane na wzór minibibliotek. Zatrzymują się one na ustalonych przystankach zgodnie z harmonogramem: zainteresowani mieszkańcy mogą wejść do autobusu, przeglądać książki i wypożyczać je. Tzw. punkty wypożyczania znajdują się m.in. w niektórych domach opieki, gdzie książki są dowożone przez personel bibliotek, a mieszkańcy mają możliwość ich wypożyczenia.

Według danych opublikowanych w 2010 r. przez Szwedzką Radę Kultury, istnieje obecnie 290 bibliotek głównych. Szwecja jest podzielona na 290 gmin – w każdej gminie jest jedna biblioteka główna i 970 filii (filie nie są równo rozłożone wśród gmin – są np. gminy, w których jest tylko główna biblioteka). Niestety, liczba filii w Szwecji z roku na rok maleje – według statystyki Szwedzkiej Rady Kultury, jedna trzecia filii została zamknięta w ciągu ostatnich dwudziestu lat. Tylko w latach 2008-2009 liczba filii zmniejszyła się o 26. Liczba bibliotek ruchomych również spadła, natomiast liczba pozostałych punktów wypożyczeń wzrosła.

Inną tendencją jest coraz częstsze łączenie filii z bibliotekami szkolnymi. Około połowa wszystkich filii jest aktualnie zintegrowana w ten sposób. Połączona biblioteka publiczna i szkolna ma służyć zarówno ogółowi społeczeństwa, jak i uczniom oraz nauczycielom. W codziennym życiu może to powodować wiele problemów i trudności. W raporcie *Na dobre i na zle (I nöd och lust)*, opublikowanym przez Szwedzką Radę Kultury, wskazano na część tych problemów – m.in., że podział kompetencji między biblioteki publiczne a szkolne jest niejasny i że jest trudno zaspokoić potrzeby wszystkich bibliotek w sposób zadowalający.

Zbiory dokumentów w bibliotekach publicznych

Jeśli chodzi o księgozbiory w bibliotekach publicznych, dane ze strony internetowej Szwedzkiej Rady Kultury wykazują, że trend rozwoju jest negatywny: księgozbiory w bibliotekach publicznych zmniejszają się z roku na rok. W przypadku mediów audiowizualnych, np. książek dźwiękowych, płyt CD i DVD, trend rozwoju jest przeciwny. Coraz więcej bibliotek publicznych umożliwia swoim użytkownikom korzystanie ze zbiorów audiowizualnych poprzez swoje strony internetowe. Coraz bardziej powszechne staje się wypożyczanie książek elektronicznych przez stronę internetową biblioteki publicznej na komputer domowy. Oprócz tradycyjnych kolekcji, istnieją biblioteki publiczne oferujące zbiory, które mogą być sklasyfikowane jako nietradycyjne – np. są biblioteki, w których można wypożyczyć gry wideo lub komputerowe (wzbudza to krytykę wielu osób, ponieważ gry są drogie i podnoszą się głosy, że lepiej byłoby za te pieniądze kupić książki).

Według danych statystycznych, szwedzkie biblioteki publiczne mają każdego roku około 88 milionów wizyt i 70,4 milionów wypożyczeń książek i innych mediów. Warto przypomnieć, że w Szwecji mieszka niewiele ponad 9,4 milionów ludzi.

Prawne podstawy działalności bibliotek publicznych

Do 1 stycznia 1997 r., gdy weszła w życie szwedzka ustawa biblioteczna, nie było żadnych przepisów lub zasad regulujących działanie bibliotek publicznych. Według obowiązującej ustawy, wszyscy obywatele mają prawo dostępu do bibliotek publicznych. Celem jest zwiększenie zainteresowania czytelnictwem i literaturą, zwiększenie dostępu do informacji, wiedzy, edukacji i działalności kulturalnej. W szwedzkiej ustawie bibliotecznej zapisano, że za działalność bibliotek publicznych odpowiedzialne są gminy, a wypożyczanie literatury jest bezpłatne.

Szczególną uwagę zwraca się na osoby niepełnosprawne, imigrantów i mniejszości narodowe (np. Lapończycy, Romowie, Żydzi). Konkretnie oznacza to, że biblioteki publicz-

ne mają oferować literaturę w formie dostosowanej do potrzeb tych grup społecznych, np. książki dźwiękowe dla niesłyszących, książki pisane prostym językiem przeznaczone dla osób, które z różnych względów mają trudności z czytaniem, książki z dużym drukiem dla osób z wadami wzroku, literaturę w językach innych niż szwedzki dla osób nieznających dobrze tego języka. Przykładem działania na rzecz tych grup może też być techniczne dostosowanie bibliotek dla osób niepełnosprawnych czy też świadczenie usług osobom, które nie są w stanie przyjść do biblioteki.

Zgodnie z obowiązującą ustawą, biblioteki publiczne powinny również zwrócić szczególną uwagę na dzieci i młodzież, zapewnić im książki, technologie informacyjne, a także inne media dostosowane do ich potrzeb. Celem jest wspieranie rozwoju języka i stymulowanie czytania. Wszyscy, niezależnie od zdrowia fizycznego lub psychicznego, pochodzenia lub wieku, mają mieć równe możliwości korzystania z bibliotek publicznych.

Ustawa biblioteczna dwukrotnie została znowelizowana. W 2004 r. parlament podjął decyzję o współpracy pomiędzy bibliotekami i o tzw. planach bibliotecznych w gminach. Sześć lat później parlament zdecydował, że klauzula w ustawie bibliotecznej dotycząca bibliotek szkolnych ma być usunięta, a zamiast tego biblioteki szkolne mają w przyszłości podlegać ustawie o szkolnictwie.

Plan biblioteczny jest dokumentem politycznym, ustalającym lokalną działalność biblioteczną w gminie. Jest on formułowany lokalnie przez poszczególne gminy. Zawiera analizę potrzeb bibliotek publicznych w gminie oraz plan (program) ich realizowania. Plan biblioteczny zawiera cele dla bibliotek publicznych w tej gminie na podstawie treści ustawy bibliotecznej i ma promować m.in. literaturę, wiedzę, kulturę. Ważnym celem decyzji parlamentu o wprowadzeniu planów bibliotecznych było dążenie do podniesienia zainteresowania bibliotekami publicznymi na poziomie lokalnym.

Według ostatnich danych przedstawionych przez Szwedzką Radę Kultury do tej pory niecałe 74% gmin przedstawiło plany biblioteczne.

Fakt, że sześć lat po aktualizacji ustawy bibliotecznej nie wszystkie gminy mają plan biblioteczny, uważany jest przez wielu za argument, że ustawa biblioteczna tworzy system zdecentralizowany. Szwedzkie Stowarzyszenie Bibliotek, opublikowało szereg raportów i pism, w których badana jest przydatność i ważność planów bibliotecznych oraz ustawy bibliotecznej. Zwraca się w nich uwagę, że główną przeszkodą w realizacji ustawy jest brak krajowej polityki bibliotecznej. Na poziomie krajowym w Szwecji nie ma wspólnie sformułowanej strategii bibliotecznej, nie ma władzy, która sprawdza lub kontroluje sytuację bibliotek w kraju i nie ma żadnej instancji, która kontroluje przestrzeganie przepisów ustawy bibliotecznej. Szwedzka ustawa biblioteczna jest tylko tzw. projektem ustaw, który wyznacza ogólne ramy dla działań bibliotek. Dzięki temu gminy mogą w znacznym stopniu swobodnie formułować lokalną politykę kulturalną i biblioteczną. Brak ograniczeń prawnych oznacza także, że istnieją duże dysproporcje między szwedzkimi gminami pod względem priorytetów, przestrzeni i środków dotyczących kultury i bibliotek. Skutkiem tego polityka biblioteczna gminy uzależniona jest od środków gminy, a nie ograniczeń prawnych. Ustawa biblioteczna nie może tworzyć scentralizowanego systemu, ponieważ kolidowałaby z konstytucyjnym prawem gmin do samorządnego działania.

Ustawa biblioteczna okazała się jednak skuteczna w wielu dziedzinach. Według oceny, która została zamówiona przez szwedzki rząd i przeprowadzona w 2009 r., ustawa biblioteczna m.in. przyczyniła się do podwyższenia statusu bibliotek. Dzięki niej biblioteki stały się bardziej widoczne w polityce lokalnej. Dyskusja na temat tego, czy opłaty powinny być nałożone na wypożyczenie książek w publicznych bibliotekach dzisiaj prawie nie istnieje. Współpraca, w której biblioteki publiczne biorą udział, została ułatwiona i rozszerzona. Jednak ustawa biblioteczna nie ma wpływu na niektóre aspekty, na przykład zamykanie filii i bibliotek ruchomych.

Należy wspomnieć, że biblioteki publiczne podlegają ustawie o ochronie danych i bibliotekarze muszą uwzględniać to w swojej pracy. W praktyce oznacza to, że dane – np. zarejestrowane wypożyczenia, rezerwacje i zamó-

wicnia książek itp. – są poufne. Dane te mają być usunięte, gdy dokument zostaje zwrócony. Jeżeli jednak policja, prokuratura lub inne władze chcą uzyskać informacje o rejestrze odwiedzających, w związku z jakimś dochodzeniem, biblioteka ma obowiązek je ujawnić. Korzystanie z komputerów bibliotek publicznych nie jest poufne: pracownicy biblioteki są zatem uprawnieni do sprawdzenia, jakie strony internetowe odwiedzali czytelnicy biblioteki, a także do ujawnienia tych informacji osobom trzecim.

Finansowanie bibliotek publicznych

Szwedzkie biblioteki publiczne są finansowane z funduszy publicznych na poziomie lokalnym przez gminy. Według danych przedstawionych przez Szwedzką Radę Kultury, koszty zatrudnienia personelu są największą pozycją w budżecie, stanowią one nieco ponad połowę kosztów operacyjnych bibliotek. Pozostałe główne koszty to użytkowanie lokalu i koszt zakupionych książek, gazet, czasopism, materiałów audiowizualnych, licencji, itp. W 2009 r. biblioteki publiczne otrzymały dotacje od gmin w wysokości 40% wydatków gmin na kulturę. W tym samym okresie wydatki gmin na kulturę wyniosły ok. 2,1% wszystkich kosztów netto. W ostatnich latach ta liczba pozostała bez większych zmian. W poszczególnych gminach sytuacja wygląda nieco inaczej: według organizacji, która reprezentuje rządowe, zawodowe i pracodawcze interesy gmin i regionów w Szwecji (Swedish Association of Local Authorities and Regions – SALAR), w latach 2008-2010 budżet bibliotek publicznych wzrósł w 34,4% gmin, zmniejszył się zaś w 35,4%. W tym samym okresie zaledwie 18% gmin pozostawiło swoje budżety dla bibliotek bez zmian.

Badania wskazują, że na inwestycje władz lokalnych na kulturę wpływają: organizacja struktury zarządzania w gminie, demografia oraz powierzchnia i lokalizacja. Wkład finansowy, który otrzymują biblioteki publiczne jest oparty m.in. na statystyce odwiedzin i wypożyczeń. Jest to krytykowane, ponieważ uważa się, że działalność bibliotek powinna być oceniana i wyceniana również na inne sposoby (opiszę to bardziej szczegółowo w drugiej części artykułu).

Wzrost koniecznych wydatków bibliotek publicznych (w związku z rozwojem technologicznym i nowymi potrzebami grup użytkowników) nie jest proporcjonalny do wsparcia finansowego, które otrzymują biblioteki. Przeciwnie, budżet bibliotek publicznych jest zmniejszony lub pozostaje na tym samym poziomie w większości gmin w Szwecji. Aby poradzić sobie z tą sytuacją, biblioteki publiczne muszą wprowadzać środki oszczędności lub poszukiwać bardziej efektywnych metod pracy. Można to osiągnąć poprzez redukcję personelu (np. przez wprowadzenie samoobsługowych urządzeń do wypożyczenia i zwrotu materiałów bibliotecznych), zmniejszenie: tytułów gazet i czasopism, ilości organizowanych imprez kulturalnych, zasięgu oddziaływania bibliotek publicznych, łączenie filii, zwiększenie współpracy z innymi bibliotekami lub z zewnętrznymi partnerami (jak np. szkoły i organizacje pożytku publicznego), pobieranie opłat tam, gdzie wcześniej ich nie było (np. uczestnictwo w imprezach kulturalnych) lub dzielenie lokali z innymi podmiotami w celu obniżenia kosztów (istnieją przykłady bibliotek publicznych, które dzielą lokal ze szkołami lub świetlicami).

Mimo, że dziś rzadko się zdarza, żeby biblioteka publiczna była finansowana w inny sposób niż ze środków publicznych, prowadzone są dyskusje na temat alternatywnych sposobów finansowania. Dwie takie formy to sponsoring lub tzw. outsourcing. Takie rozwiązania nie są częste, ale zdarzają się. Sponsoring oznacza, że zewnętrzna jednostka (fundacja lub przedsiębiorstwo), w określonym czasie wspiera, zazwyczaj materialnie, działalność lokalnej biblioteki publicznej. Tradycyjnie, bibliotekarze i szwedzka opinia publiczna mają sceptyczne nastawienie do sponsoringu kultury, w tym bibliotek publicznych.

Outsourcing bibliotek publicznych oznacza, że gmina korzysta z zewnętrznego podmiotu, za uzgodnioną opłatą wykonującego określone zadanie, które gmina musiałaby wykonać sama. W Szwecji istnieje kilka przykładów bibliotek publicznych, które działają na podstawie outsourcingu i są prowadzone przez np. lokalną księgarnię lub Domy Ludowe. Najbardziej znany i kontrowersyjny przykład to biblioteka publiczna w gminie Nacka w Sztokholmie, która od pewnego czasu jest prowa-

dzona jako spółka akcyjna. Według artykułów i raportów opublikowanych przez Szwedzkie Stowarzyszenie Bibliotek, występują również inne formy: lokalne stowarzyszenia przejęły małe, zagrożone zamknięciem biblioteki filialne i prowadzą je częściowo na zasadzie wolontariatu.

Rola i działanie bibliotek publicznych w środowisku lokalnym

Misja i rola bibliotek publicznych jest silnie związana z obecną sytuacją w środowisku lokalnym – zmiany często wymuszają nowe zadania, wyzwania dla bibliotek publicznych. Np. wzrost liczby studentów i powstanie tego, co dzisiaj jest znane jako wielokulturowe społeczeństwo, doprowadziło do rozszerzenia spektrum zadań.

Według badań statystycznych, które zostały zebrane przez instytut badawczy, SOM-institutet przy Uniwersytecie w Göteborgu, użytkownicy korzystają z bibliotek, aby wypożyczyć książki (beletrystykę i literaturę faktu), ale także, żeby uzyskać pomoc od specjalistów (bibliotekarzy), wziąć udział w wydarzeniach kulturalnych, czytać gazety i czasopisma, korzystać z mediów audiowizualnych; traktują bibliotekę jako miejsce spotkań, pracy lub nauki, korzystają z komputerów biblioteki itp. Biblioteki publiczne zatem zaspokajają różnorodne potrzeby w środowisku lokalnym. Obecnie prowadzone są w Szwecji dyskusje na temat tożsamości bibliotek publicznych, ich zadań i działalności, którą powinny w szczególności oferować.

Rola bibliotek publicznych jako pośrednika kultury

Główną rolą bibliotek publicznych jest pośrednictwo kultury w środowisku lokalnym. Biblioteka publiczna jest fizycznym miejscem, gdzie odbywają się spotkania kulturalne. Poza wypożyczeniem książek i gazet, dostępem do informacji itp., wiele bibliotek publicznych oferuje mieszkańcom różne imprezy i działania kulturalne. Najczęściej są to imprezy typu: rozmowy o książkach, pokazy bibliotek publicznych oraz opowiadanie bajek. Większość z tych działań jest skierowana do dzieci i młodzieży. Ale zorganizowane działania kulturalne mogą być znacznie bardziej różnorodne i obejmują:

wystawy, spektakle teatralne, spotkania autorskie, kursy różnego typu (np. komputerowe, rzemiosła lub kursy pisania) czy też pokazy filmowe. Często w zorganizowanych formach działalności kulturalnej biblioteki publiczne współpracują z zewnętrzną instytucją, np. lokalnym stowarzyszeniem kulturalnym lub szkołą. W wielu mniejszych środowiskach lokalnych biblioteka publiczna jest jedyną, finansowaną ze środków publicznych, działalnością kulturalną, która jest otwarta, neutralna i dostępna dla wszystkich.

Biblioteki publiczne mogą pielegnować zainteresowanie środowiskiem lokalnym, np. przez zbieranie i dostarczanie dokumentów, zawierających informacje o jego sytuacji i historii. Mogą również oferować pomoc i narzędzia do poszukiwań genealogicznych (w środowiskach gdzie zainteresowanie genealogią jest duże, wiele bibliotek ma specjalne pomieszczenia, przeznaczone wyłącznie do tego celu – gromadzi tam herbarze, książki o tematyce genealogicznej i odpowiednie bazy danych).

W związku z rolą biblioteki publicznej jako pośrednika kultury, należy również wspomnieć o roli promocji czytelnictwa, ponieważ według danych opublikowanych przez Szwedzką Radę Kultury zmniejsza się liczba wizyt dzieci i młodzieży w bibliotekach publicznych, coraz mniej dzieci i młodzieży czyta. Aby przelać ten negatywny trend, biblioteki publiczne podejmują różne działania, często w postaci konkretnych projektów, które mają na celu przyciągnięcie dzieci i młodzieży do czytania. Realizują to m.in. przez dostarczanie książek do miejsc, gdzie dzieci i młodzież są zwykle obecne, jak np. kluby młodzieżowe, szkoły lub przedszkola.

Wiele bibliotek publicznych stara się promować umiejętności pisania wśród dzieci i młodzieży poprzez współpracę ze szkołami w środowisku lokalnym, organizując zajęcia pisemne. Biblioteki działają również na rzecz wspierania rozwoju języka u małych dzieci – np. poprzez współpracę z ośrodkami zdrowia, próbując zachęcić rodziców do czytania swoim dzieciom, nawet w okresie niemowlęcym.

Rola społeczna bibliotek publicznych

Biblioteki publiczne pełnią również funkcję społeczną, jako miejsca spotkań w środowisku

lokalnym. Stają się one przestrzeniami, gdzie można przeczytać gazetę, odpocząć lub spotkać się z innymi osobami. Problemem, który nurtuje szwedzkich bibliotekarzy i inne zaangażowane osoby jest fakt, że biblioteki publiczne w wielu miejscach zmieniły się w centra rozrywkowe, salony wspólnoty. Zwolennicy takich zmian uważają, że rozwija to biblioteki publiczne, przeciwnicy zaś twierdzą, że biblioteki tracą przez to część swojej pierwotnej funkcji i stają się coraz bardziej placem zabaw. Należy również wspomnieć, że biblioteki publiczne pełnią rolę usługową, oferując poradnictwo, korzystanie z kopiarek, drukarek czy też faksów.

Rola informacyjna bibliotek publicznych

Poza oczywistym faktem, że biblioteki publiczne gromadzą i nieodpłatnie udostępniają mieszkańcom duże ilości informacji, wiele bibliotek służy również pomocą w korzystaniu z nich, np. poprzez regularne organizowanie szkoleń dla początkujących użytkowników komputerów. Biblioteki publiczne pełnią również rolę lokalnego centrum, dostarczając i rozprawiając informacje o aktualnych wydarzeniach w środowisku lokalnym. Najczęściej są to informacje o wydarzeniach kulturalnych, ale również zdarza się przekazywanie wiadomości dotyczących np. inwestycji czy dużej przebudowy w środowisku lokalnym.

Rola edukacyjna bibliotek publicznych

Rola bibliotek publicznych jako lokalnego ośrodka edukacji zyskała na znaczeniu w ostatnich dwóch dziesięcioleciach, ponieważ w szwedzkim społeczeństwie wzrasta liczba dorosłych uczniów i studentów. Znacznie zwiększyła się liczba kształcących się zaocznie osób dorosłych, które nie ukończyły szkoły średniej. Nie mając umiejętności korzystania z komputerów i wyszukiwania informacji, w połączeniu z faktem, że wiele programów i kursów edukacyjnych wymaga od uczniów dużej samodzielności w rozwiązywaniu problemów, duża liczba dorosłych uczniów zwraca się o pomoc do bibliotek publicznych. Biblioteki te oferują miejsce do nauki, odpowiednią literaturę i informacje (poprzez fizyczne i cyfrowe zbiory informacji) oraz zdarza się, że bibliotekarze udzielają pomocy jako „dodatkowi nauczyciele”.

Biblioteki publiczne jako czynnik integrujący

Biblioteki publiczne odgrywają ważną rolę w integrowaniu środowiska lokalnego. Raporty i statystyka przedstawione m.in. przez Szwedzkie Stowarzyszenie Bibliotek wykazują, że biblioteki publiczne są ważnym miejscem spotkań ludzi z różnych środowisk, gdzie wszyscy zainteresowani (zwłaszcza imigranci) mogą uzyskać wiedzę o społeczeństwie szwedzkim, na temat innych kultur, a ludzie innego pochodzenia mają dostęp do gazet i książek w ojezystym języku. Biblioteki publiczne działają również na rzecz lepszej integracji w środowisku lokalnym, poprzez określone projekty lub działania, w których podkreślane jest znaczenie różnorodności kulturowej. Swoje usługi przygotowują pod kątem dotarcia do imigrantów nie znających języka szwedzkiego.

***

W drugiej części artykułu zostaną przedstawione zagadnienia postrzegania szwedzkich bibliotek publicznych i ich działalności przez samorządy i środowiska lokalne oraz stosunek bibliotekarzy do bibliotek publicznych i własnej profesji.

Katarina Michnik jest doktorantką Swedish School of Library and Information Science Uniwersytetu w Borås, Szwecja.

Milan Gonda

Regionalna twórczość literacka a biblioteki publiczne na Słowacji

---

Po roku 1989, kiedy twórczość literacka i jej rozpowszechnianie przestały być na Słowacji kontrolowane i ograniczane centralnymi nakazami, nastąpiło zrozumiałe wśród adeptów literatury wielkie zainteresowanie wydaniem własnych dzieł. Po zniknięciu cenzury i biurokratycznych barier typowych dla wydawnictw państwowych nastąpiła na szczeblu regionalnym prawdziwa eksplozja edycji, którą dziś korygować mogą już tylko czynniki finansowe. Znacznie wspomagała ów proces

coraz powszechniejsza dostępność urządzeń do kopiowania i powielania tekstów, jak i pojawienie się licznych małych firm poligraficznych i studiów projektowych grafiki. Słowem – dziś wydanie książki nie stanowi żadnego problemu.

W ciągu ostatnich 20 lat w obszarze słowackiej literatury pojawił się nowy fenomen – literatura tworzona w regionach, która egzystuje równoległe do literatury ogólnonarodowej. Dzieła z tego obszaru są oceniane krytycznie w renomowanych czasopismach literackich i pomijane w różnych oficjalnych opracowaniach. Ta literatura z regionów stoi niejako z boku, a „wielka” literatura ignoruje ją, a jeśli nie, to negatywnie ją ocenia. Uważana jest za „literacki odpad”. Dowodem na brak zainteresowania tego typu twórczością jest nieistnienie jakiegokolwiek nazwy dla jej określenia. Ta „druga” literatura właściwie nie ma ambicji wstępu na piedestał i żyje swoim życiem. Powstaje przede wszystkim dla miejscowego czytelnika i charakteryzuje się bogactwem lokalnego kolorytu. Czytelnik, do którego jest adresowana, przyjmuje ją na ogół dobrze. Bo obok „centralnej”, komercyjnej kultury nazbyt agresywnie propagowanej reklamą, w miastach i miasteczkach rozwija się nadal artystyczna działalność twórcza, niezależna od uznanych od dawna centrów. Wyraźnie widać to w dziedzinie literatury i jest to w rezultacie pocieszające. Na uboczu kulturowych centrów żyją, spełniając się twórczo renomowani pisarze – uznani na polu literatury ogólnonarodowej – i wraz z autorami literatury „nieoficjalnej” wzbogacają literacki dorobek danego regionu, któremu uwagę systematycznie poświęcają regionalne biblioteki publiczne, ogarniające zasięgiem cały kulturowo-historyczny region (zwykle na obszarze kilku powiatów). Regionalne biblioteki publiczne na Słowacji już od lat 70. minionego wieku intensywnie zajmują się budowaniem osobnych księgozbiorów literatury regionalnej.

Termin techniczny „literatura regionalna” jest już powszechnie używany w codziennej działalności bibliotek, choć ściślej mogłoby być określenie „regionalne dokumenty”.

Biblioteki w ramach akwizycji piśmiennictwa regionalnego – obok periodyków, publika-

cji fachowych i druków specjalnych – zawsze uwzględniały również beletrystykę.

Dla wygody czytelników biblioteki publicznie zajęły się wyszukiwaniem i zbieraniem publikacji oraz innych dokumentów związanych z twórczością pisarzy pochodzących z danego regionu lub w nim osiadłych. Z początku biblioteki zbierały wydane dzieła literackie, sporządzały notatki o autorach z periodyków regionalnych i prasy centralnej. Obecnie zbierany jest szerszy materiał – w dziale literatury regionalnej są skatalogowane zaproszenia na prezentacje książek, części rękopisów utworów, oryginały czy fotokopie korespondencji osobistej, nagrania dźwiękowe, fotografie itp.

Aktywność regionalnych bibliotek publicznych w ostatnich dziesięcioleciach w dziedzinie promocji „kultury książki” poszła zasadniczo dalej, niż by się oczekiwało od „instytucji przeznaczonych do pożyczania książek”. Przyczyną tego stanu rzeczy jest pojawienie się i rozwój właśnie tej drugiej literatury. Biblioteki włączają się w wydawanie dzieł autorów ze swego regionu przez znajdowanie sponsorów i organizację samej edycji albo stają się samodzielnymi wydawnictwami tych książek w mniejszym nakładzie – w przybliżeniu około 200 egzemplarzy. Oczywistym następstwem każdego wydania jest urządzenie prezentacji czy „chrztu” książki pisarza związanego z regionem. O takich zdarzeniach pisze się w lokalnej prasie, często też zamieszcza recenzje utworu. Zauważam, że ta aktywność w regionie w istocie jest mało zauważana przez twórców literatury ogólnonarodowej.

Życie literackie w mieście i regionie to nie tylko wydawanie i reklamowanie książek. Biblioteki wspierają rozwój życia literackiego w swoim otoczeniu w ten sposób, że stwarzają u siebie warunki do działania klubów literackich oraz materialnie i organizacyjnie pomagają w wydawaniu debiutanckich zbiorów. Bardzo długą tradycję mają w niektórych placówkach literackie turnieje, które już od dziesięcioleci organizowane są dla początkujących twórców; mają one ogólnosłowacki, ponadregionalny charakter. Zwycięskie prace literackie publikowane są w specjalnie wydawanych zbiorach.

Od sześciu lat w bibliotekach regionalnych województwa żylińskiego organizowany jest konkurs na książkę roku. Czytelnicy, odpowia-

dając na ankietę, typują publikację niebeletrystyczną lub beletrystykę, która była wydana w ich regionie lub z którego pochodzi autor, ewentualnie gdy w sposób szczególnie książka dotyczy regionu. Informacje o nominowanych dziełach upowszechnia lokalna prasa. Potem następuje oficjalne głosowanie na poszczególne książki, zwieńczone uroczystym ogłoszeniem wyników. Nagrodzone pozycje pozostają na trwałe w księgozbiornie – w ten sposób biblioteki mają możliwość dostępu do literatury często nigdzie nierejestrowanej.

Życie literackie Słowacji bywa regionalnie mocno zróżnicowane. Różne wiejskie stowarzyszenia przedstawiają interesujące i inspirujące pomysły na prezentację miejscowych tradycji literackich. Ukierunkowane są na propagowanie dzieł współczesnych twórców z regionu, ale też przypominanie nieżyjących już literackich osobowości, które rozślawiły miejscowość lub cały region w obszarze literatury ogólnonarodowej. Nie sposób pominąć roli owych stowarzyszeń w proponowaniu projektów działania i pozyskiwaniu sponsorów konkursów literackich. Korzyść współpracy bibliotek z takimi podmiotami jest oczywista.

Jako ciekawostkę podaję, że w regionie działają też zapaleni amatorzy – dokumentaliści literatury. Są to prywatni zbieracze pamiątek związanych z miejscowym dorobkiem literackim, którzy gromadzą na ogół listy, fotografie, książki z dedykacjami, mowy pożegnalne na pogrzebach, a także rękopisy tekstów. Oczywiście, mają świadomość ich kulturowej wartości, zbierają dokumenty i przedmioty osobiste również żyjących autorów i nie pozbywają się posiadanych pojedynczych egzemplarzy. Natomiast jeśli chodzi o publiczną prezentację pamiątek materialnych – na przykład przy okazji okrągłych rocznic – chętnie współpracują z bibliotekami. Podobne działania podejmują także niektórzy pisarze gromadzący materiały związane z własną osobą i swoją twórczością. Ujmując rzecz perspektywnie, owe prywatne zbiory, uznane za istotne i kompletne, mogą stanowić w przyszłości podstawę do opracowania biografii pisarza – rzecz jasna w przypadku, gdy na to zasłuży.

Fotograficy amatorzy, twórcy czy ludzie teatru otrzymują ze strony ogólnokrajowych instytucji teatralnych pomoc czy to metodyczną, czy finansowe wsparcie. Na podobną pomoc

mogą liczyć zespoły folklorystyczne, recytatorzy, towarzystwa śpiewacze czy inni artystyczni zapaleńcy. Wszystkie te formy działalności artystycznej są na szczeblu regionu moderowane przez odpowiednie instytucje, które także owe działania dokumentują. Natomiast w przypadku twórczości literackiej „amatorskich” autorów taka procedura nie zachodzi. Instytucje z urzędu, zajmujące się kulturą, organizują i finansują konkursy dla początkujących literatów, a od około pięciu lat wspierają działania klubów literackich i preferują młodych pisarzy. Ale systematycznemu dokumentowaniu działalności literackiej na szczeblu regionu nie poświęca się uwagi. Tak się zaznacza niechęć oficjalnej, ogólnonarodowej literatury do tej z prowincji jako gorszej.

Zadaniem publicznych bibliotek regionalnych na Słowacji powinno być dokumentowanie życia literackiego w swoim rejonie. Biblioteki – o czym już pisano – zajmowały się tym tylko ze względu na formę dokumentu jako nośnika informacji, ale nie ze względu na ich treści. Przy obecnej obsadzie personalnej bibliotek nie ma szans na dokonywanie analitycznej kwalifikacji literatury danego regionu. Można natomiast określić kto w bliskim okręgu tworzy i co publikuje, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w elektronicznej bazie danych, ponieważ są to sprawy interesujące.

Jako przykład sporządzenia takiej bazy danych może służyć wydanie encyklopedii *Słownik pisarzy słowackich XX wieku*, cenne źródło informacji – przegląd współcześnie tworzących przedstawicieli literatury słowackiej. Publikacja ta objęła wszystkich autorów, którzy wydali co najmniej dwie książki, oczywiście jeśli osiągnęły one określony poziom literacki. Obligatoryjne dwie wydane książki, to, wydaje się, zbyt powierzchowne kryterium, bo twórcy encyklopedii nie mogli na przykład uwzględnić twórców audycji radiowych. Drugie kryterium – odpowiedni poziom utworów – jest bardzo problematyczne. Odpowiednie zakwalifikowanie nawet znanych pisarzy zależy bowiem od subiektywnej oceny autorów encyklopedii. Już po pierwszym wydaniu okazało się, że w wymienionej publikacji nie znalazło się stosunkowo dużo współczesnych twórców, którzy mogliby na to zasługiwać. W drugim, uzupełniającym wydaniu umieszczono już nie-

których z nich, co było rezultatem interwencji bibliotek regionalnych, które udzieliły potrzebnych informacji o pominiętych pisarzach i ich dorobku.

Na Słowacji na poziomie regionalnym nie ma instytucji, które w imię swego posłannictwa poświęcałyby się śledzeniu życia literackiego i publikacji na ten temat. Niekiedy ukazują się gdzieś o tym wzmianki miejscowych entuzjastów. Znaczącym źródłem poznania życia literackiego danego regionu mogłyby być dopiero syntetyczne opracowania sumujące aktualny stan wiedzy o żyjących autorach i ujmujące wizerunek twórczy całościowo, gdy autor już nie żyje. Prawda, że wielu pisarzom regionalnym będzie się poświęcać niewiele miejsca w leksykonach czy monografiach, choć mieli swój znaczący wkład w kulturę regionu. Biblioteki mogą odegrać właściwą rolę w wypełnieniu tej luki.

Do bibliotek publicznych zwracają się studenci uniwersytetów z prośbą o pomoc w zdobyciu dokumentów i informacji w trakcie pisania prac rocznych czy końcowych. Wśród tematów prac zdarzają się dotyczące regionu w jakimś wąskim zakresie. Do tego nawiązała Orawska Biblioteka im. Antoniego Habowstiaka w Dolnym Kubinie, kiedy postanowiła zachęcić studentów do dokumentowania życia literackiego regionu Orawy. Nawiązała ona współpracę z najbliższym uniwersytetem, przedstawiając wybór aktualnych, związanych z regionem tematów literackich, które studenci mogliby podjąć w swych pracach rocznych czy dyplomowych. Łatwiej byłoby sprawdzić, czy prace te prezentują należyty poziom, czy nie są powierzchownymi kompilacjami. Studenckie prace mogą być pewnym wkładem w opisanie życia literackiego regionu. Ale literackie czy publicystyczne dzieła niektórych renomowanych autorów stanowią takie wyzwanie, że bez pomocy samego autora się nie obejdzie. Współpraca studenta i autora jest wówczas obustronnie korzystna. Tak było w przypadku pracy dyplomowej na temat twórczości 76-letniego dramaturga i prozaika, którego felietony regularnie publikowane w regionalnych pismach można już było liczyć w setkach. Tak jak rozległy był jego dorobek dramaturgiczny rozpowszechniany w Radiu Słowackim, podobnie liczny był jego zbiór opowiadań. Warto zaznaczyć, że wcześniej nie wyszło ani jedno książkowe wydanie utworów

tego pisarza; rozrzucone po różnych czasopiśmiech i gazetach były one trudne do zdobycia przez zainteresowanych.

Tematów dotyczących literatury w żadnym regionie nie brakuje. Lokalne tygodniki chętnie wypełniają nimi miejsce na swych stronach, nawet gdy nie są tak poczytne jak inne, bardziej „gorące” tematy. Nie słyszałem o tym, by gdzieś odmówiono zamieszczenia tekstu o charakterze literackim, rozmowy z miejscowym twórcą czy recenzji nowej książki.

A obok tygodników twórczością miejscowych literatów zajmuje się lokalna telewizja kablowa, na ekranach można więc śledzić uroczyste prezentacje książek i rozmowy z ich autorami. Kopię telewizyjnego sprawozdania na elektronicznym nośniku nietrudno umieścić w regionalnym dziale biblioteki. Da się też archiwizować dokumentację filmową ze spotkań o charakterze literackim. Z publicznej telewizji można też pożyczać do celów niekomercyjnych wysoce profesjonalne materiały o wybitnych pisarzach związanych z jakimś regionem – jeśli tylko taki dokument został kiedyś sporządzony. Biblioteki najczęściej korzystają z takich materiałów przy organizowaniu wspomnieniowych jubileuszów. Filmowo-dokumentalne opracowanie życia i twórczości współczesnych pisarzy w regionie można by też opracować własnymi siłami, gdyby... Zostałby jednak raczej przy dotychczasowym dokumentowaniu, na miarę możliwości biblioteki regionalnej.

Kultura komercyjna, która ma obecnie olbrzymi wpływ na myślenie i upodobania ludzi, na szczęście nie zdusiła zupełnie dążenia do twórczej samorealizacji, w tym też literackiej i jej prezentowania najbliższemu otoczeniu. Co więcej, dzisiejsza „kultura masowa” jest czynnikiem sprzyjającym dla indywidualności twórczych. Nadal też przeważa pozytywny stosunek obywateli do swojego miasta czy wsi, jak również szerszej – okolicy (regionu). Zdrowy patriotyzm lokalny budzi naturalne zainteresowanie najbliższym kręgiem życia literatury i jej „produktami”. Nasze doświadczenie wskazuje, że ten obszar kultury cieszy się zainteresowaniem stosunkowo szerokiej społeczności. I właśnie tu otwiera się przestrzeń dla regionalnych bibliotek, które są rzeczywiście kompetentnymi instytucjami mogącymi profesjonalnie dokumentować i prezentować życie literatury w zasięgu swego oddziaływania.

Jesteśmy przeświadczeni, że uwaga poświęcona temu fenomenowi kultury, jego dokumentowaniu i prezentowaniu ma sens.

Dr Milan Gonda jest dyrektorem biblioteki publicznej – Oravska knižnica w Dolnym Kubinie na Słowacji.

Jan Wołosz

Na marginesie nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

---

Masowe protesty przeciwko uchwaleniu nowelizacji tej ustawy na nic się nie zdały. Dopuszczono łączenie bibliotek z innymi instytucjami, otwierając jednocześnie szerokie możliwości dla przekształcania bibliotek w dowolne formy organizacyjne instytucji kultury, w których organiczne funkcje bibliotek będą marginalizowane – o czym wiadomo na podstawie dotychczasowego funkcjonowania bibliotek włączonych do domów kultury i innych instytucji. Będzie natomiast hołubiona i wspierana, zwłaszcza przez władze samorządowe oraz entuzjastów działalności kulturalno-oświatowej spektakularna działalność imprezowa. Ci ostatni, to jest entuzjaści przyjdą do bibliotek bez zahamowań i przeszkód, ponieważ wymogi kwalifikacji bibliotekarskich nie są i zapewne jeszcze bardziej nie będą poważnie traktowane. Czy kwalifikacje bibliotekarskie będą stanowiły przeszkodę w awansach? – nie jest to wykluczone.

Źle to również wróży fundamentom bibliotek, to jest księgozbiorem bibliotecznym – rytmu, bardziej dynamicznemu ich odnawianiu i wzbogacaniu. Zakup nowości od dawna utrzymuje się w strefie wskaźników niskich i bardzo niskich. Centralne dofinansowanie zakupów nowości wydawniczych, które takim odnawianiu miało pomagać, zdołało zaledwie wyhamować proces ubożenia księgozbiorów, i to na bardzo niskim poziomie. Jest też obosieczne, bo utrwała władze lokalne w przekonaniu, że „centrala”... zawsze pomoże. A jeśli „centrala” daje tyle, ile daje, to znaczy dla samorządów, że jest to standard, i... nie ma się czym przejmować. Wszak imprezy biblioteczne są najważniejsze,

bo... bo „biblioteka to nie tylko wypożyczanie książek” – wszędzie słyszy się taką mantrę. Ale różne przypisuje się jej intencje: bibliotekarze w ten sposób chcą podkreślić rangę bibliotek, samorządowcy zaś wyrażają to, co ich najbardziej w działalności bibliotecznej interesuje i co potrafią docenić.

Z pewnością uszczupli się sieć bibliotek publicznych. Zdecyduje o tym impuls nowej ustawy do likwidowania filii bibliotecznych i bibliotek przez ich włączanie do multimedialnych i wielodzielzinyowych placówek kulturalnych. Bajdurzenie, że przekształcenia organizacyjne w bibliotekarstwie publicznym będą możliwe pod warunkiem, że nie przyniosą one uszczerbku w wykonywaniu dotychczasowych zadań – wpisane do projektu nowelizacji jako listek figowy na wniosek wąskiej kadry kierowniczej, która poparła ustawę wbrew masowym protestom – nie zasługuje na poważniejsze potraktowanie. Wpłyne natomiast, moim zdaniem, na petryfikacje dotychczasowych zadań i oferty usługowej bibliotek włączanych do placówek multimedialnych. Bowiem ich organizatorzy mają tylko dbać, by dotychczasowy zakres i poziom wykonywanych zadań nie doznał uszczerbku. Także gdy są one na bardzo niskim poziomie, jak to się dzieje w większości wiejskich filii bibliotek publicznych. Przy obecnym nastawieniu samorządów do bibliotek i przewidywanym stosunku do zadań bibliotecznych szefów wielodzielzinyowych placówek medialnych – jakoś trudno sobie wyobrazić w przyłączonych bibliotekach zielone światło dla rozszerzania zakresu zadań i bibliotecznej oferty usługowej.

Rezultatem forsowanych wielodzielzinyowych placówek multimedialnych będzie osłabienie spójności sieci, postępujące wytrącanie z niej kolejnych placówek, zwłaszcza podstawowych, a w dalszej perspektywie pożegnanie się z instytucją ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Będzie ono polegać na bagatelizowaniu i coraz rzadszym oficjalnym używaniu określenia „ogólnokrajowa sieć biblioteczna”, podobnie jak w przypadku „polityka biblioteczna”, w dokumentach i wystąpieniach urzędników ministerialnych. Tylko zapalczywość zwolenników łączenia i nieświadomość sprzeczności z ustawą o bibliotekach w kwestii ogólnokrajowej sieci bibliotecznej spowodowała pozostawienie zapi-

su o sieci w ustawie o bibliotekach bez zmian. Ta kwestia skłania do postawienia pytania, czy wielodzielnicowe placówki multimedialne mogą być/będą traktowane jako elementy ogólnokrajowej sieci bibliotecznej? Jeśli biblioteki nie będą mieć samodzielności programowej i organizacyjnej, to funkcjonowanie biblioteki – komórki placówki multimedialnej w sieci ogólnokrajowej staje się mało realne ze względów oczywistych: priorytetem kierownika placówki multimedialnej będzie realizacja dostępnymi środkami jej podstawowych zadań, do których zostanie powołana. Z pewnością priorytetu nie będą mieć zadania biblioteczne, bo gdyby takie miały mieć, rzeczą bezsensowną byłoby przekształcanie placówki bibliotecznej w multimedialną. A jak to jest z tymi priorytetami bibliotecznymi w obecnie połączonych instytucjach kultury, głównie w domach kultury, wiadomo od dawna. W placówkach multimedialnych nie będzie inaczej.

Interesujące i znamienne są niektóre aspekty forsowanej koncepcji tworzenia wielodzielnicowych placówek multimedialnych. Koncepcji? Raczej hasła, bo jakoś nie wyjaśniono, jakie cele, zadania i w jaki sposób miałyby być one osiągnięte i realizowane. Wiele wskazuje, że sięgnięto po to hasło z konieczności – jak rozumiem – aby jakoś uzasadnić choć trochę merytorycznie przyjęcie wymuszenia przez samorządy kwestii łączenia bibliotek z innymi instytucjami.

Zasadne jest pytanie, skąd pojawiła się koncepcja wielodzielnicowych placówek multimedialnych, do jakich wzorców sięgnięto? Nie ma jasnej odpowiedzi na to pytanie. Wiele wskazuje, że ktoś z kręgu ministerialnego zwrócił uwagę na rozwiązania francuskie, ale bez gruntowniejszego przeanalizowania tamtejszych założeń i podstaw materialnych państwowej polityki bibliotecznej. Skorzystano z określenia, nadając mu charakter nośnego hasła, ponieważ wykluksując je z francuskiego kontekstu realiów koncepcyjnych, organizacyjnych i finansowych. Stąd wiele niejasności, jeśli chodzi o koncepcję współpracy i współdziałania placówki multimedialnej z innymi podobnymi placówkami, co dla działalności bibliotecznej ma kardynalne znaczenie. Biblioteka, jako taka, musi współpracować z innymi, ponieważ – jak wiadomo – ani swoimi zbiorami, ani rozbudowywanymi usługami nie jest w stanie zaspokoić wszystkich

potrzeb swych użytkowników. Roczny zakup do filii czy biblioteki kilku czy kilkudziesięciu tytułów to nikły ułamek rocznej krajowej produkcji wydawniczej, który nie może być utożsamiany z powszechnym dostępem obywateli do produkcji wydawniczej.

Hasło wielodzielnicowych placówek multimedialnych o tyle łatwo było wykorzystać w krajowej dyskusji z przeciwnikami łączenia bibliotek, że nie trzeba było zbyt wiele tłumaczyć, o co chodzi. Od kilku lat dobrze funkcjonują biblioteki multimedialne we Wrocławiu, Olsztynie, które swoje istnienie zawdzięczają Fundacji Bertelsmanna. Ich działalność budzi zainteresowanie w całym kraju i skłoniła niektóre samorządy do naśladowania i utworzenia podobnych placówek także w swoich miastach. Ale teraz – po nowelizacji – jawi się wątpliwość, czy istniejące medioteki tworzone z pomocą Fundacji Bertelsmanna (bo to wszak biblioteki z bogatymi zbiorami i równie bogatą ofertą usług informacyjnych) mają być tym wzorem docelowym i czy one same będą mogły być włączone do wielodzielnicowych placówek multimedialnych. Oczywiście, jeśli nie doznają uszczerbku w wykonywaniu swych zadań.

Być może to przeforsowanie kwestii łączenia bibliotek z innymi instytucjami byłoby trudniejsze, gdyby jego przeciwnicy byli w stanie przeciwstawić własną, przyszłościową koncepcję organizacji sieci bibliotek publicznych. Ani elita bibliotekarstwa publicznego, ani ośrodki naukowe czegoś takiego dotychczas nie przedstawiły, ograniczając się do kontestowania zmian organizacyjnych, naruszających ustanowiony w przeszłości model zarządzania w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. A przecież ten model w dużym stopniu stracił obecnie rację bytu: zmienił się system finansowania bibliotek, a funkcje kontroli i koordynacji nie mogą opierać się na zasadach hierarchicznego podporządkowania placówek podstawowych sieci (gminnych) powiatowym i wojewódzkim. Przeczy to generalnie przyjętym po 1989 r. zasadom budowy państwa demokratycznego, którego system zarządzania uwzględnia decentralizację i samodzielną rolę samorządów w zarządzaniu sprawami lokalnymi i regionalnymi w granicach prawa. Rozwiązań trzeba zapewne szukać we współpracy funkcjonalnej opartej na dobrowolnych, korzystnych dla wszystkich stron

uzgodnieniach zawieranych przez samodzielne programowo i materialnie biblioteki – z błogosławieństwem samorządów. A szukać trudno, bo coś takiego jak zarządzanie bibliotekami w państwie nie jest przedmiotem badań naukowych i kształcenia w uczelniach. Ta problematyka przez bibliotekoznawców i specjalistów od informacji naukowej czy szerzej – przez bibliologów nie jest w ogóle eksplorowana. Nie dziwnego, że resort kultury szuka często specjalistów do opracowania swoich programów poza bibliologami. Co zresztą ze strony bibliologów nie budzi kontestacji. A rezultatem są dokumenty programowe, którym trudno przypisać gruntowną znajomość wiedzy o bibliotekach oraz realiów funkcjonowania i zarządzania bibliotekami. Mamy natomiast aż za wiele publikacji traktujących o zarządzaniu biblioteką jako instytucją, tyle że na szefów bibliotek powoływane są, a często nawet preferowane osoby... nie skażone taką wiedzą. Wystarczy przeszedźć warunki uczestnictwa w konkursach na dyrektorów bibliotek...

Trudno też nie zauważyć, że do przeforsowania nowelizacji wykorzystano instrumentalnie wąską kategorię części kadry kierowniczej w bibliotekach oraz podziały w środowisku bibliotekarskim. Zapewne z zadowoleniem przyjęto fakt, że – poza jednostkowym przypadkiem – w dyskusję o nowelizacji nie włączyli się nauczyciele akademicy kształcący bibliotekarzy. Umiejętnie wykorzystano zróżnicowane interesy poszczególnych grup w środowisku bibliotekarskim, jego słaby stopień zorganizowania, pokorną uległość i hołdowanie zasadzie „moja chata z kraja” wówczas, gdy trzeba podjąć starania o sprawy wspólne, ważne dla społeczeństwa i profesji bibliotekarskiej.

Ustawa zdecydowanie przyczyniła się do obniżenia poziomu podmiotowości środowiska bibliotekarskiego. Tylko tak dalej, a coraz więcej wykształconych bibliotekarzy zacznie szukać uznania, bardziej popłatnej i stwarzającej lepsze perspektywy pracy w innych zawodach, natomiast ośrodki kształcące bibliotekarzy będą miały kłopoty z naborem kandydatów.

Cały proces i sposób uchwalania nowelizacji tej ustawy dowodzi, że środowisko zostało potraktowanie przedmiotowo: opinie środowiska, protesty i wskazywanie przez bibliotekarzy na potencjalne szkody, jakie decyzja o łączeniu przyniesie, nie zostały – powiedzmy delikat-

nie – wzięte pod uwagę i uwzględnione. Jest to zdarzenie tym większej wagi, że opinie środowiska przedkładały władzom – oprócz setek czy tysięcy bibliotekarzy – także organizacje bibliotekarskie. Wcześniej to samo zdarzyło się, kiedy wbrew opiniom środowiska i jego organizacji likwidowano efektywnie funkcjonujące kształcenie bibliotekarzy na poziomie średnim. Z tym samym skutkiem. Stawia to pod znakiem zapytania dotychczasowe sposoby współpracy organizacji bibliotekarskich z administracją rządową i samorządową. Tym bardziej, że instrumentalne traktowanie tych organizacji jest także widoczne: zostały one umiejętnie wprzęgnięte w rydwan wsparcia dla inicjatyw centralnych, czemu służą granty na konferencje, publikacje i inne przedsięwzięcia, z których organizacjom trudno jest zrezygnować, bo nie dysponują środkami wystarczającymi na pokrywanie kosztów swojej działalności. Wchodzą więc w stan uzależnienia, który ogranicza niezależność prezentacji poglądów, opinii i ocen.

Polityka biblioteczna uprawiana przez resort kultury jest pochodną polityki kulturalnej, wrażliwej szczególnie na potrzeby środowisk zwanych twórczymi i w mediach stale obecnymi. Bibliotekarze do nich nie należą – odczytać to można ze stosunku administracji i mediów do tej kategorii zawodowej. Cisi medialnie pracownicy bibliotek są ledwo zauważalni i spychani na margines w płacach, nagrodach, regulacjach prawnych, są natomiast obdarzani głównie... ciepłymi słowami uznania. W debatach nad przyszłością kultury i programami jej rozwoju same biblioteki też są ledwo zauważalne, a kiedy przychodzi je finansować, na biblioteki pieniądze nie starcza. Gdyby nie programy unijne, jest wiele prawdopodobne, że obecna sytuacja uległaby radykalnemu pogorszeniu.

Wszystko to skłania do przyznania racji Michałowi Strąkowi, który w jednej z audycji radiowych ocenił – a jego kompetencji (m.in. jako byłego ministra – szefa Urzędu Rady Ministrów w latach 1993-1995) w tym zakresie nie kwestionuję – że o ile państwo na poziomie podstawowym, instytucjonalnym funkcjonuje dobrze, to na poziomie centralnym źle. Stwierdził to w kontekście dyskusji nad raportem Millera w sprawie katastrofy smoleńskiej, który ujawnił wiele zaniedbań i braku profesjonalizmu władz centralnych. Trafność tezy Michała Strąka po-

twierdzącą realia – także w bibliotekarstwie. Co raz więcej nowoczesnych, dobrze wyposażonych bibliotek zawdzięcza swój byt w ostatnich latach samorządom i instytucjom (na przykład uczelniom) na poziomie lokalnym. Niestety znacznie większa część samorządów ma stosunek obojętny lub niechętny do tych instytucji albo też nie dysponuje środkami, by swój pozytywny stosunek do książki i czytelnictwa dokumentować wspieraniem bibliotek. Pamiętajmy też, że 10 samorządów gminnych i wiele powiatowych nadal lekceważy sobie zapis ustawy o prowadzeniu co najmniej jednej biblioteki na obszarze swego działania. A wszystkie organy nadzoru państwa są bezsilne lub przykrywają na to oko.

Jeśli zatem nie zmieniają się dotychczasowe relacje na linii organy centralne – środowisko

bibliotekarskie, jeśli nie nabiorą one cech partnerskiej współpracy i troski o rozwój czytelnictwa i bibliotek, kampanijność działań propagandowych będzie tylko pogłębiać brak koordynacji i niezbędnych regulacji prawnych oraz narastanie frustracji w środowisku bibliotekarskim, które na takim gruncie się rodzą. Pytanie tylko, czy obydwie strony przygotowane są do podjęcia się takiej współpracy? Obecnie zbyt mocno na poziomie centralnym dominuje politycznie motywowany czynnik amatorstwa, uprawianego wedle zasady „widzimi się”, amatorstwa niekontrolowanego wiedzą profesjonalną. Dlatego z niepokojem oczekujemy, co z tego wszystkiego wyniknie dla bibliotek, szczególnie za kilka czy kilkanaście lat.

Jan Wołosz jest redaktorem naczelnym "Bibliotekarza".

Przegląd publikacji

Z OFICYNY WYDAWNICZEJ SBP

Gliński, Wiesław. Ontologie jako systemy reprezentacji wiedzy / Wiesław Gliński ; Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2011. – 275, [1] s. : il. – (Nauka, Dydaktyka, Praktyka ; 126).

Prezentowana publikacja zawiera stan wiedzy naukowej w zakresie ontologii (hybrydowych systemów reprezentacji wiedzy) oraz rozważania nad jej modelami, językami do zapisu, metodykami tworzenia i jej zastosowaniem.

Autor, we wstępie książki przedstawił ontologię jako dyscyplinę filozoficzną oraz w powiązaniu z innymi naukami, w szczególności ukazał relacje między ontologią a informacją naukową, sztuczną inteligencją, bazami danych i teoriami zbiorów. W rozdziale pierwszym zawarł zagadnienia teoretyczne – czym jest ontologia jako metoda reprezentacji wiedzy, określił jej podstawowe komponenty, typologię oraz główne zasady tworzenia. W dalszej części publikacji autor scharakteryzował proces budowania ontologii, ewolucji metod i metodyk a następnie dokonał porównania. Szczegółowo opisał języki ontologii, ukazał ich ewolucję w procesie reprezentacji wiedzy i mechanizmie wnioskowania, od tradycyjnych, jak ONTOLINGUA i OCML, po wykorzystujące tzw. języki znaczników (np. XML),

takie jak SHOE, XOL. Na zakończenie Wiesław Gliński przedstawił przykłady zastosowań ontologii na gruncie „semantycznej sieci WWW”, której istotą jest stworzenie środowiska komunikacyjnego i informacyjnego analogicznego do komunikacji między ludzką w świecie niezautomatyzowanym. Tekst uzupełniają indeksy nazwisk oraz terminów, spis rysunków i tabel, wykaz literatury.

Kalińska, Anna. Informacja biznesowa w internecie / Anna Kalińska ; Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2011. – 223, [1] s. : il. – (Propozycje i Materiały ; 83).

Praca została uznana przez jury konkursu Nagroda Młodych SBP im. Profesor Marii Dembowskiej za najlepszą spośród prac magisterskich realizowanych w latach akademickich: 2008–2010. Książka tematycznie jest ściśle powiązana z wiedzą o książce i informacji naukowej. Na jej stronach zostały zawarte rozważania na temat: roli bibliotek akademickich we współczesnych procesach informacyjnych, hybrydyzacji działalności informacyjnej bibliotek uczelnianych, funkcji i znaczenia bibliotecznych serwisów WWW, istoty informacji biznesowej i jej roli we współczesnym świecie oraz potrzeb informacyjnych użytkowników informacji biznesowej i sposobów ich zaspokajania. W pracy zostały zaprezentowane wyniki badań serwisów WWW bibliotek uczelnianych o profilu ekonomicznym zasobu, pod kątem dostępu online do źródeł informacji biznesowej, oraz próba oceny analizowanych serwisów. Przedstawiona została także charakterystyka źródeł informacji biznesowej w internecie. Zasięg chronologiczny pracy obejmuje okres 1994–2004. Analizując zaprezentowane w książce wyniki szczegółowych badań wykonanych na potrzeby omawianej pracy, można prześledzić zmiany zachodzące w zakresie doskonalenia technik i usług informacyjnych w bibliotekach. Do tekstu głównego autorka dołączyła bibliografię, aneksy (wykaz badanych bibliotek wraz z adresami stron WWW; kwestionariusze badawcze; liczbę linków na stronach WWW bibliotek szkół wyższych w podziale na typy informacji) oraz wykazy (skrótów nazw bibliotek; tabel, wykresów i ilustracji) i indeks instytucji.

Marzena Przybysz

SYGNAŁY O NOWYCH PUBLIKACJACH

Biblioteka, bibliotekarz – dla nauczyciela i ucznia / [red. Robert Kardas]. – Kielce : Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka, 2011. – 96 s. : il. – (Materiały i Sprawozdania / Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Kielcach).

Publikacja okolicznościowa, wydana w związku z 65. rocznicą powstania i działalności Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Kielcach. Zawiera artykuły, które ukazują jak zmienia się rola biblioteki w społeczeństwie i jakim przekształceniom ulega zawód bibliotekarza. Poszczególne artykuły poruszają różne aspekty bibliotekarstwa. Prof. Marcin Drzewiecki skupia się na potrzebie odpowiedniego przygotowania młodego czytelnika jako przyszłego użytkownika informacji. Z tym problemem muszą poradzić sobie szkoły oraz biblioteki szkolne i pedagogiczne. W kolejnych artykułach przedstawiono historię i współczesność bibliotek pedagogicznych województwa świętokrzyskiego. Ukazano ich rolę

w środowisku oświatowym oraz wyzwania stawiane przez zmieniające się potrzeby użytkowników. Pokazano jak ważna jest praca z czytelnikiem chorym, niepełnosprawnym. Wymaga to specjalnych umiejętności, dużo taktu i cierpliwości. Istotną kwestią w procesie korzystania z informacji jest promocja (dostęp do internetu, lekcje biblioteczne, organizacja imprez kulturalnych). Kielecka Biblioteka Pedagogiczna i jej filie mają wartościowy księgozbiór zarówno historyczny, jak i współczesny. Filia w Skarżysku Kamiennym posiada niezwykle ciekawą „kolekcję staf-fowską”. W publikacji przedstawiono też sprawozdanie z obchodów 65-lecia PBW w Kielcach i relację z V Forum Młodych Bibliotekarzy w Lublinie.

Kołasa, Jan. Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum w dziejach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich / Jan Kołasa, Dobrosława Platt. – Wrocław : Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum, 2011. – 40 s. : il.

Towarzystwo Przyjaciół Ossolineum powstało w 1926 r. W omawianej publikacji przedstawiono

historię i działalność Towarzystwa od momentu powstania do chwili obecnej. Pierwszy etap działalno-

ści Towarzystwa przypada na lata 1926-1939. TPO wspierało i promowało cały ZNiO, ale biblioteka zawsze była w centrum zainteresowania, gdyż wymagała najszybciej wsparcia i pomocy. TPO pomagało uzupełniać braki w istniejącym księgozbiornie i prowadziło własną akcję zakupów, a także zajmowało się dofinansowaniem prac nad porządkowaniem i opracowaniem zbiorów. Publikowało również katalogi i inwentarze rękopisów. Następnie omówiono skutki II wojny światowej dla Ossolincum. W 1945 r. zbiory ZNiO znalazły się poza terytorium państwa polskiego. Udało się odzyskać niewielką ilość zbiorów. Kolejną część pracy dotyczy TPO w latach 1947-1953. Zostało ono po wojnie reaktywowane we Wrocławiu. Sprawowało nadzór nad przekazywaniem przez Związek Radziecki lwowskich zbiorów Ossolińskich. W 1950 r.

TPO zostało zawieszono, a w 1953 r. rozwiązano. W strukturze ZNiO nastąpiły zmiany – został on podzielony na dwie oddzielne instytucje – Bibliotekę ZNiO i Wydawnictwo ZNiO. Obie podlegały Polskiej Akademii Nauk. Dopiero w 1988 r. nastąpiło odrodzenie Towarzystwa. Główne kierunki i sposoby wspomaganie ZNiO przez TPO to pomoc w przywróceniu dawnego kształtu Fundacji Ossolińskich, starania o rewindykację zbiorów Ossolińskich, pozyskanie środków na działalność, archiwizacja, konserwacja, opracowanie druków zwartych, organizacja wystaw. Duże wsparcie od Towarzystwa uzyskiwała podopieczna biblioteka. Praca zawiera aneksy – skład osobowy organów TPO w poszczególnych kadencjach w latach 1989-2010 oraz publikacje wydane przez TPO w latach 1992-2006.

Nowakowski, Tomasz. Nauczyciele akademicy i studenci wobec nowych technologii informacyjnych / Tomasz Nowakowski; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie. Centrum Badań Społecznych. – Olsztyn : Uniwersytet Warmińsko-Mazurski. Centrum Badań Europy Wschodniej, 2010. – 217 s. : il.

W pracy scharakteryzowano społeczeństwo informacyjne w krajach Unii Europejskiej i w Polsce, rolę wiedzy i informacji we współczesnym świecie, technologiczne w edukacji. Kolejny rozdział omawia istotę kompetencji informatycznych, wybrane koncepcje rozwoju zawodowego nauczyciela we współczesnej szkole. Następnie przedstawiono założenia metodologiczne badań własnych – cel i przedmiot badań, problemy badawcze, metody, techniki i narzędzia badawcze, dobór i charakterystykę badanej grupy.

W ostatnim rozdziale omówiono kompetencje informatyczne nauczycieli akademickich i studen-

tów w świetle badań własnych (m.in. stan kompetencji w zakresie pracy z systemem operacyjnym, edytorem tekstu, grafiką prezentacyjną, bazami danych). Głównym zamierzeniem było przebadanie aktualnego stanu samooceny kompetencji informatycznych nauczycieli akademickich i studentów specjalności nauczycielskiej (na przykładzie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie). Praca zaopatrzona jest w bibliografię i aneksy (wzory ankiet).

Lidia Bąkowska

Ma rację? Nie ma racji?

To, co się wydarzyło ostatnio (chodzi o pseudokonkurs) w Wojewódzkiej Bibliotece w Krakowie jest żenujące. Podobne sytuacje były też opisywane w innych dużych i małych bibliotekach.

Za dopuszczenie do takiej sytuacji odpowiedzialni są sami bibliotekarze. Inne grupy zawodowe, choćby pokrewni z bibliotekarzami nauczyciele, nie zgodziliby się już na to. **Dyrektorem biblioteki, a w szczególności dużej biblioteki powinna być osoba, która ukończyła i bibliotekoznawstwo i zarządzanie oraz posiada doświadczenie w zarządzaniu (oczywiście większe niż trzy miesiące...)** oraz osiągnięcia na polu bibliotekarskim. Przynależność do partii nie powinna stanowić żadnego, nawet nieformalnego, kryterium.

Wojtek38, Forum Nowy EBIB

Od Redakcji: Niestety, widzimy potrzebę cytowania tej opinii. Oraz postawienia pytań.

Z żałobnej karty

Krystyna Bednarczyk (12.04.1923 – 29.04.2011)

Polskie środowisko kulturalne nad Tamizą poniosło ogromną stratę – zmarła **Krystyna Bednarczyk**, osoba wielce zasłużona na emigracyjnym rynku wydawniczym. Była, wraz z mężem śp. Czesławem, współzałożycielką i drukarzem niezależnego wydawnictwa i drukarni **Oficyny Poetów i Malarzy (Poets and Painters Press)** w 1950 r., która mimo że oficjalnie zamknięta została na początku lat 90. ubiegłego stulecia, ciągle działała do 2005 r. Była także prezesem Związku Pisarzy Polskich za Granicą oraz poetką.

Oficyna Poetów i Malarzy może dziś pochwalić się dużą liczbą wydanych tytułów książek i czasopism – około tysiąca, zarówno w języku polskim, angielskim, jak i innych. Krystyna Bednarczyk, po przyjeździe z Włoch do Zjednoczonego Królestwa Brytyjskiego w 1946 r., dzięki zapałowi i uporowi poświęciła niemal całe swe życie pracy drukarskiej. Pamiętajmy: polska diaspora rozproszona po II wojnie światowej na Zachodzie znalazła się w wyjątkowo trudnej sytuacji. Doprowadził do tego stanu rzeczy pojałtański układ, który przylączając Polskę do komunistycznego bloku, skazał ją tym samym na sowiecką ideologię. Oficyna chciała wyjść naprzeciw czytelnikom spragnionym prawdy słowa. Tak też się stało.

Oficyna Poetów i Malarzy, której siedziba mieściła się na londyńskim 146 Bridge Arch, Concert Hall

Approach, w sąsiedztwie Royal Festival Hall i Stacji Waterloo, w dzielnicy South Bank, podjęła się ważne wyzwania. Jako *private press* w polskim środowisku, zrzeszala ludzi pióra i sztuki, którzy znalazłszy się poza krajem, chcieli tworzyć bez cenzury. Wielu z nich z czasem odegrało niezwykle ważną rolę tak na polskim, jak i zagranicznym rynku wydawniczym. Dodajmy tu, że w tym okresie na Wyspach działały, m.in. polskie wydawnictwa emigracyjne Gryf, Veritas czy Montgomeryshire Printing. Ta ostatnia, jak i niektóre pisma emigracyjne, nie zawsze były przychylnie Olicynie.

Przywołajmy tu słowa Andrzeja Kłossowskiego, które dobrze oddają klimat Oficyny w tamtych latach: *Instytucja stworzona przez Bednarczyków, chociaż jest przede wszystkim wydawnictwem i drukarnią, stała się także ośrodkiem kultury polskiej nad Tamizą. Urządza m.in. wieczory literackie, na których występowali m.in. Jan Brzękowski, Bogdan Czaykowski, Marian Czuchnowski, Zbigniew Herbert, Aleksander Janta, Tadeusz Kotarbiński, Czesław Miłosz, Marian Pankowski, Jan Rostworowski i Wojciech Siemion. Bednarczykowie zdobyli się też w 1963 r. na ufundowanie Nagrody Literackiej imienia ich zmarłego przyjaciela, poety Tadeusza Sulikowskiego. Otrzymali ją kolejno: Marian Czuchnowski, Waław Iwaniuk, Jan Leszcza, Adam Czerniawski, Jan Darowski i Jerzy Ficowski (vide Polski sukces pod Waterloo).*

Faktem jest, że w Oficynie wydawano, oprócz lepszych i gorszych książek, *Chronicle* Feliksa Topolskiego (znanego artysty malarza i korespondenta), która wprawdzie otworzyła przed nią inny świat drukarsko-artystyczny, ale nie przyniosła zysku finansowego. Redagowano także „Oficynę Poetów” (1966-1980), emigracyjne czasopismo o profilu literacko-artystycznym, publikujące literaturę piękną, eseistykę, prace krytycznoliterackie i historyczne. Skupiło się wokół niego wielu znanych pisarzy i poetów; w sumie wyszło 57 numerów. Oficyna związana też była przez ponad 30 lat z angielskim pismem „Agenda”, której redaktorem był William Cookson czy „Przeglądem Powszechnym”, jezuickim pismem religijnym. Zbigniew Brzozowski, brat Krystyny pracował najdłużej w Oficynie jako linotypista i korektor.

Krystyna Bednarczyk urodziła się 12 kwietnia 1923 r. w Warszawie w rodzinie robotniczej. Córka Edmunda Brzozowskiego, kolejarza i Zofii z Gradów wzrastała z dwójką młodszych od siebie braci Sylwestrem i Zbigniewem. Po szkole podstawowej

trafiła w 1937 r. do Żeńskiego Gimnazjum Prywatnego „Współpraca” przy ul. Miodowej na Starym Mieście. Trasę z Pragi do placówki codziennie pokonywała tramwajem przez Most Kierbedzia. Z chwilą wybuchu II wojny światowej nie mogła się tam uczyć, stąd maturę uzyskała na prywatnych kompletach, pod kierunkiem tych samych pedagogów.

Wojnę i okupację spędziła Krystyna Bednarczyk wraz z rodziną w stolicy. Będąc młodą i odważną kobietą, wzięła udział w powstaniu warszawskim. Spotkał ją jednak pod koniec wojny cios – zamordowano ojca w obozie koncentracyjnym w Niemczech. K. Bednarczyk jako kurier AK przewiozła tajne materiały do dowództwa armii polskiej we Włoszech. Do kraju, który opuściła w 1945 r., powracała niejednokrotnie. W polskim obozie w Budrio pod Bolonią poznała drugiego męża Czesława, który był inżynierem i kapitanem.

Po demobilizacji armii polskiej, jak tysiące żołnierzy w zielonych mundurach, Krystyna Bednarczyk znalazła się na Wyspach, które stały się dla niej drugą ojczyzną. Zamieszkała w hrabstwie Kent, wydając z mężem dwie pierwsze książki – *Chwila mocna* Jana Olechowskiego i *Pola minowe* Mariana Czuchnowskiego. To stało się początkiem do założenia wydawnictwa Oficyny Poetów i Malarzy, ale jeszcze nie drukarni. Przeniosła się potem do Londynu, gdzie dzięki poparciu Feliksa Topolskiego uzyskała od magistratu pozwolenie na lokal dla Oficyny. Feliks Topolski, Józef Czapski, Zygmunt Turkiewicz, Tadeusz Koper, Stanisław Frankiel współpracowali z Oficyną. W ten sposób przygoda K. Bednarczyk z książką przetrwała do początku tego stulecia.

Krystyna Bednarczyk próbowała również swych sił w poezji. Zanim spięła w całość trzy tomiki: *Ohmowy świtów* (1978), *Niedocalowane szczęście* (2000) i *Wiersze wybrane* (2005), ogłaszała je na łamach różnych pism emigracyjnych.

Z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości na początku lat 90. londyńska Oficyna zaprezentowała swój dorobek na terenie kraju, m.in. w Bibliotece Jagiellońskiej, Bibliotece Narodowej, Bibliotece Uniwersyteckiej UAM czy Bibliotece Uniwersyteckiej UMK. Nazwiska Krystyny Bednarczyk i jej męża pojawiały się wtedy w krajowej prasie. Te rzadkie, choć ważne wydarzenia, były uwiecznieniem ich ciężkiej pracy.

Warto też wspomnieć, że wakacje Krystyna Bednarczyk spędzała w krajach kultury śródziemnomorskiej. Często wypoczynek łączyła z poznawaniem starych i wrzekających zabytków. Będąc pod ich dużym wrażeniem, czerpała siły fizyczne potrzebne do dalszej pracy.

Za działalność wydawniczą i drukarską Krystyna Bednarczyk wraz z mężem została uhonorowana nagrodą Polskich Oddziałów Wartowniczych i Technicznych (1953), Fundacji Alfreda Jurzykowskiego (1970), Literacką im. Wagnera (1988), Literacką im. Włodzimierza Pietrzaka (1992). Polish University Abroad w Londynie wyróżnił ją też w 2008 r. doktorem honoris causa, a nagrodę Ex lux oriente Fundacji Willa Polonia odebrał w 2009 r. w Warszawie w Jej imieniu piszący te słowa. Rektor Wojciech Falkowski (Polish University Abroad) wręczając laureatce to zaszczytne wyróżnienie, podkreślił Jej liczne zasługi na polu polskiej kultury na emigracji.

W 2005 r. Krystyna Bednarczyk objęła prezesurę Związku Pisarzy Polskich za Granicą. Przejmując pałeczkę po Krzysztofie Muszkowskim, redagowała m.in. „Pamiętnik Literacki”, organ prasowy stowarzyszenia, organizowała wydarzenia kulturalne, załatwiała bieżące sprawy. Często można ją było spotkać w kafejce Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie, który uchodził dziś za centrum życia kulturalnego wielu Polaków; mieści się tu także biuro związku. Kiedy Jej zdrowie zaczęło się pogarszać, w 2010 r. zrezygnowała z dotychczasowej funkcji.

Po krótkim pobycie w szpitalu w grudniu 2009 r. Krystyna Bednarczyk przebywała do końca swych dni pod dobrą opieką w Kolbe House dla osób starszych w dzielnicy Ealing, w zachodnim Londynie. Regina Wasiak Taylor, sekretarz związku okazała Jej w tym okresie szczególnie wiele troski. Kiedy 29 kwietnia 2011 r. Londyn był gotowy na uroczystość ślubu księcia Williama, następcy tronu królewskiego z Kate Middleton, K. Bednarczyk zmarła rankiem w miejscowym szpitalu.

Ceremonie pogrzebowe Krystyny Bednarczyk, jakie odbyły się w kilka dni po Jej śmierci, zgromadziły w kaplicy księży jezuitów NM Miłosierdzia na Willesden Green w Londynie ponad 30 uczestników. Po nich nastąpiło spopielenie ciała na pobliskim Hendon Crematorium, gdzie spoczęła obok męża w kaplicy.

Biblioteka Polska nad Tamizą w tych dniach pokazała wystawę ku czci zmarłej Krystyny Bednarczyk. Złożyły się na nią książki i czasopisma szacownej Oficyny, jak i fotografie. Dodajmy, że wśród wielu nekrologów, jakie pojawiły się w tutejszej prasie, nie zabrakło z Ambasady Polskiej.

Droga Krysiu! Mimo że przyszło Ci mieszkać za granicą wiele lat, zawsze myślamy wybiegałaś do ukochanej Ojczyzny. To dla niej tak wiele zrobiłaś w swym długim życiu. Teraz odpoczywaj w spokoju!

Londyn. 18 czerwca 2011 r.

Wojciech Mierzejewski

Prawo biblioteczne

Zakupy biblioteczne a kodeksowa regulacja sprzedaży

Zakupy materiałów bibliotecznych, dokonywane przez biblioteki, realizowane są w drodze zawierania umów sprzedaży z podmiotami specjalizującymi się w obrocie książkami, czasopismami oraz innymi rodzajami materiałów. Niezależnie od postanowień tych umów ich treść (prawa i obowiązki stron) regulują przepisy Kodeksu cywilnego, w tym zwłaszcza unormowania kodeksowe dotyczące umowy sprzedaży (art. 535-602 k.c.).

Przepisy powyższe są istotne zarówno wówczas, gdy chodzi o mniejsze zakupy biblioteczne, których wartość nie przekracza równowartości 14 tys. euro, jak również zakupy większe, do których stosować należy przepisy ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2010 r. Nr 113, poz. 759 ze zm.). Wniosek taki płynie z art. 139 par. 1 powyższej ustawy, zgodnie z którym do umów w sprawach zamówień publicznych stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, o ile przepisy dotyczące zamówień publicznych nie stanowią inaczej.

Oczywiście nie wszystkie przepisy kodeksowe, dotyczące umowy sprzedaży, są dla zakupów bibliotecznych równie ważne. Poniżej zasygnalizowane zostaną najbardziej przydatne zasady.

Po pierwsze, zawierając umowę sprzedaży warto pamiętać o tym, że w Kodeksie cywilnym znajdują się określone wytyczne dotyczące wydania i odebrania zakupionych materiałów bibliotecznych, w szczególności gdy są one dostarczane do siedziby biblioteki. Na przykład zgodnie z art. 544 par. 2 k.c. kupujący obowiązany jest zapłacić cenę dopiero po nadejściu rzeczy na miejsce przeznaczenia i po umożliwieniu mu zbadania rzeczy. Z kolei art. 547 par. 1 k.c. prze-

widuje, że w przypadku braku odmiennych ustaleń umownych sprzedawca ponosi m.in. koszty wydania, opakowania i przesłania rzeczy, natomiast kupujący ponosi koszt odebrania rzeczy.

Po drugie, przepisy kodeksowe regulują w sposób szczególnie skutki zwłoki stron umowy sprzedaży. Jeżeli kupujący dopuścił się zwłoki z odebraniem rzeczy sprzedanej, sprzedawca może oddać rzeczy na przechowanie na koszt i niebezpieczeństwo kupującego (art. 551 par. 1 k.c.). Jeśli zaś kupujący dopuścił się zwłoki z zapłatą ceny za dostarczoną część rzeczy sprzedanych, sprzedawca może powstrzymać się z dostarczeniem dalszych części sprzedanych rzeczy, wyznaczając kupującemu odpowiedni termin do zabezpieczenia zapłaty, a po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu może od umowy odstąpić (art. 552 k.c.).

Po trzecie art. 554 k.c. ustanawia szczególnie termin przedawnienia, przewidując, że roszczenia z tytułu sprzedaży dokonanej w zakresie działalności przedsiębiorstwa sprzedawcy przedawniają się z upływem dwóch lat.

Po czwarte wreszcie w art. 556-576 k.c. zawarta jest regulacja rękojmi za wady rzeczy, przewidująca m.in. określone uprawnienia dla biblioteki jako kupującego w związku ze stwierdzeniem wad fizycznych nabywanych materiałów bibliotecznych, wśród nich możliwość żądania dostarczenia zamiast rzeczy wadliwych takiej samej ilości rzeczy wolnych od wad oraz naprawienia szkody wynikłej z opóźnienia (art. 561 par. 1 k.c.).

Poza przepisami kodeksu cywilnego, dotyczącymi bezpośrednio umowy sprzedaży, dla realizowania tej umowy istotne są również ogólne zasady kodeksowe, dotyczące wszystkich umów, takie jak np. przepisy dotyczące zastrzegania kar umownych (art. 483 i 484 k.c.) czy odsetek za opóźnienia w płatnościach (art. 481 i 482 k.c.).

Rafał Golat

Wydawnictwo SBP poleca nową książkę
z serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”

Teresy Urszuli Szmigielskiej
Standardy oceny bibliotek akademickich

Str. 164, cena 39 zł

NOWOŚĆ!

Przewodnicząca SBP na posiedzeniu Komisji Kultury i Środków Przekazu Senatu RP

W dn. 21.07 br. Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP uczestniczyła w posiedzeniu Komisji Kultury i Środków Przekazu Senatu RP, na którym rozpatrywano ustawę o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw. Przewodnicząca SBP przedstawiła uwagi do tekstu ustawy uchwalonej przez Sejm RP dnia 1.07 br., w części odnoszącej się do ustawy o bibliotekach. Uwagi dotyczyły zmian wprowadzonych do tekstu ustawy (bez konsultacji) do art. 13 ust. 7, art. 18 ust. 2,3,4, oraz art. 29 ust. 4. SBP stoi na stanowisku, że zaproponowane zmiany stwarzają niebezpieczeństwo, utracenia przez biblioteki publiczne statusu samodzielnej instytucji kultury.

Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych IAML

W dn. 24-29.07 br. w Dublinie odbyła się Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych IAML. Sekcja Bibliotek Muzycznych – Polska Grupa Narodowa IAML od lat aktywnie uczestniczy w pracach IAML. W tym roku polscy bibliotekarze brali udział w różnorodnych sesjach tematycznych i posterowych, spotkaniach roboczych, targach wydawniczych, obradach Zarządu i Rady IAML oraz w pracach organizacyjnych związanych z przygotowaniem programu konferencji. Odbyło się zebranie robocze przedstawicieli komitetów narodowych projektu bibliograficznego RILM Abstracts of Music Literature. Polski Komitet RILM zajął piąte miejsce na świecie pod względem ilości nadesłanych danych bibliograficznych.

SBP na Kongresie IFLA 2011

W dn. 13-18.08 br. w Portoryko odbył się 77 Kongres IFLA. Z ramienia ZG SBP w Kongresie uczestniczyła Sylwia Błaszczuk, która wzięła udział m.in. w posiedzeniu Komitetu Zarządzania Stowarzyszeniami, na którym zaprezentowała „Strategie SBP na lata 2010-2021”, Komisji BSLA (Building Strong Library Associations), która zajmuje się w IFLA wspieraniem organizacji bibliote-

karskich na całym świecie oraz spotkaniu przedstawicieli narodowych stowarzyszeń bibliotekarskich. Władze IFLA przyjęły, że w najbliższym czasie podejmą tematy digitalizacji, promowania działalności bibliotek, rozwoju wielojęzycznej platformy internetowej IFLA – tłumaczenia na większą liczbę języków.

Członek SBP Honorowym Obywatel Koszalina

W dn. 21.07 br. Maria Hudymowa, wieloletnia przewodnicząca ZO, członek honorowy SBP, otrzymała tytuł Honorowego Obywatela Koszalina. Aktywnie współtworzyła strukturę SBP na Pomorzu Środkowym. Z jej inicjatywy powstawało wiele pożytecznych przedsięwzięć wpływających na rozwój i kształtowanie bibliotekarstwa, czytelnictwa i wizerunku bibliotekarza.

Posiedzenie Prezydium ZG (grupa warszawska)

W dn. 10.08 br. odbyło się posiedzenie Prezydium ZG SBP (grupy warszawskiej). Minutą ciszą uczczono pamięć zmarłego Stanisława Turka, długoletniego członka ZG SBP. Przedmiotem spotkania były przygotowania do VII Forum SBP i konferencji towarzyszącej oraz koncepcja Krajowego Zautomatyzowanego Systemu Wypożyczeń Międzybibliotecznych. Przedstawiono główny cel i założenia systemu. Prezydium ZG SBP zaakceptowało przedstawione prace, zatwierdziło uchwałę koncepcję i określiło dalsze etapy prac wdrożeniowych, w tym działania rzecznicze – zaprezentowanie decydom i jednostkom administracji centralnej powyższej koncepcji. W sprawach różnych dyskutowano na temat realizacji dotacji FRSI.

Przegląd Pasji Twórczych Bibliotekarzy 2011 w Żarach

W dn. 12.05-20.08 br. były eksponowane prace 19 bibliotekarzy z całego kraju (malarstwo, grafika, fotografia oraz publicystyka popularnonaukowa, literatura piękna, rękodzieło artystyczne i użytkowe). Patronat nad 8. wystawą „Przegląd Pasji Twórczych Bibliotekarzy” organizowaną przez Gminną Bibliotekę Publiczną Gminy Żary, Miejską Bibliotekę Publiczną w Żarach oraz Koło SBP objęła Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP

Konkurs SBP „Z książką w plecaku”

ZG SBP ogłosił przez portal stowarzyszeniowy konkurs fotograficzny pt. „Z książką w plecaku”, którego celem jest popularyzacja czytelnictwa, pozy-

tywnych postaw związanych z odbiorem książki, jej lekturą, spędzaniem wolnego czasu, utrwalaniem więzi między czytelnikiem, a biblioteką.

Marzena Przybysz

W kilku słowach

▪ Zakończyła się budowa Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej – wspólnego przedsięwzięcia Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach

Gmach zostanie otwarty pół roku wcześniej niż planowano – wiosną 2012. Wkrótce rozpoczną się prace związane z wyposażaniem budynku i przeprowadzką uniwersyteckich bibliotek do jednego gmachu. Czytelnicy będą mogli sami wypożyczać książki, które zostaną ustawione na regałach o długości 50 km, lub wirtualnie zamówić zaopatrzoną w czip książkę. Całkowita powierzchnia centrum bibliotecznego wynosi 13 tys. m kw. Będzie to tzw. biblioteka hybrydowa, co oznacza, że będą jednocześnie udostępniane wszystkie typy dokumentów. Biblioteka będzie niemal całkowicie zautomatyzowana. Dzięki temu rozwiązaniu do obsługi prawie 2 mln woluminów (tyle książek zostanie udostępnionych w etapie końcowym) zatrudnionych zostanie najwyżej kilkunastu pracowników. Inwestycja pochłonie 80 mln zł, z czego prawie 53 mln zł wyłożył Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Poza UE i uczelniami projekt współfinansują również samorząd województwa śląskiego, miasto Katowice oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Na podstawie informacji PAP

▪ FRSI ponownie dla bibliotek

12 sierpnia 2011 r. Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego podpisała umowę z firmą Talex SA, która będzie odpowiedzialna za wyposażenie bibliotek publicznych uczestniczących w drugiej rundzie Programu Rozwoju Bibliotek w sprzęt informatyczny. Oferta Talex SA. (www.talex.pl) została wybrana w drodze konkursu. Wyposażą ona biblioteki w komputery i inne urządzenia informatyczne już po raz drugi – w 2009 r. wygrała konkurs na dostawy sprzętu do placówek biorących udział w pierwszej rundzie programu.

Talex dostarczy do bibliotek:

- ponad 1300 komputerów z oprogramowaniem Windows 7 i Office 2007, przekazanych bezpłatnie przez firmę Microsoft oraz oprogramowaniem antywirusowym i ogólnodostępnym oprogramowaniem użytkowym. Wszystkie komputery będą podłączone do internetu i przeznaczone dla użytkowników biblioteki,

- ponad 1100 urządzeń wielofunkcyjnych (drukowanie, skanowanie, kopiowanie i faksowanie w jednym urządzeniu),

- ponad 300 drukarek A3,

- ponad 120 laptopów,

- ponad 120 projektorów multimedialnych z ekranami,

- ponad 1400 aparatów cyfrowych.

Talex dostarczy, zainstaluje i uruchomi sprzęt, ponadto firma przez rok będzie świadczyć usługi wsparcia technicznego i zapewni pięcioletni serwis urządzeń. Umowa zawarta pomiędzy FRSI a firmą Talex SA będzie obowiązywać przez rok, a jej wartość wynosi ponad 7,2 mln zł brutto. Dostawy sprzętu: koniec września – koniec listopada 2011 r. (*Malgorzata Dąbrowska, FRSI*).

▪ BABIN 2.0 – nowa wersja Bibliografii Analitycznej Bibliotekarstwa i Informacji Naukowej (BABIN) – przegląd analiz dokumentacyjnych artykułów o bibliotekarstwie i informacji naukowej

Uruchomiony został przez Bibliotekę Narodową BABIN 2.0 – tworzony na bieżąco serwis, informujący o treści wybranych artykułów z najważniejszych i najbardziej reprezentatywnych dla bibliotekoznawstwa i informacji naukowej tytułów fachowych pism zagranicznych. BABIN 2.0 prowadzony jest w formie bloga, co pozwala na aktywne uczestnictwo użytkowników: komentowanie tekstów i dyskusje z innymi użytkownikami i autorami wpisów. Wszystkie opisy są skategoryzowane i etagowane. Sprawne przeszukiwanie ich zawartości i nawigację umożliwiają narzędzia takie jak wyszukiwarka, chmura tagów, rozbudowane menu kategorii – informuje Zakład Dokumentacji Księgoznawczej BN.

Źródło: strony BN

▪ „Bibliotekarz Opolski” – nowe czasopismo WBP w Opolu

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smółki w Opolu rozpoczęła wydawanie internetowego pisma „Bibliotekarz Opolski”, które stanowi kontynuację wydawanego przez wiele lat kwartalnika „Pomagamy sobie w pracy”. Pismo powstało z myślą o środowisku bibliotekarzy, ale jest również kierowane do czytelników, użytkowników bibliotek. W każdym numerze będzie poruszana tematyka dotycząca bibliotek – nie

tylko publicznych, czytelnictwa, zjawisk społeczno-kulturalnych, spraw regionu. Prezentowane będą wywiady, recenzje, zestawienia bibliograficzne, relacje z imprez czytelnictwa, omówienia literaturyoznawcze. Głównym celem czasopisma jest promocja czytelnictwa i bibliotekarstwa. Adres redakcji: <http://www.bibliotekarzopolski.pl> (Agnieszka Hałubiec).

Źródło: *Nowy EBIB*

■ Śląski Wawrzyn Literacki 2010

W tegorocznym Plebiscycie Czytelników Biblioteki Śląskiej na Książkę Roku 2010 najwięcej głosów oddano na: *Lajermana Aleksandra Nawareckiego* (41% wszystkich oddanych głosów). Drugie miejsce zajęła książka *Oskarżona: Wiera Gran Agaty Tuszyńskiej* (19%), trzecie *Dziennik pisany później* Andrzeja Stasiuka (14%).

Strony B-ki Śląskiej

■ Tadeusz Chrobak nagrodzony Medalem za Zasługi

Dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu odebrał 30 sierpnia br. z rąk wojewody Ryszarda Wileczyńskiego Złoty Medal za Zasługi przyznany przez Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego.

■ Prof. Jan Malicki laureatem nagrody Lux ex Silesia 2011

Dyrektor Biblioteki Śląskiej w Katowicach, prof. Jan Malicki, został laureatem tegorocznej edycji nagrody metropolity katowickiego „Lux ex Silesia”. Nagrodę „Lux ex Silesia” otrzymują osoby, które „w swej działalności naukowej lub artystycznej ukazują wysokie wartości moralne i wnoszą trwały wkład w kulturę Górnego Śląska”. Jest przyznawana od 1994 r. przez abp. Damiana Zimonia.

Źródło: wedle <http://www.rp.pl/artukul/9131,702985-Pr...-2011.html>

■ Rozbudowa Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy. Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego

31 sierpnia br. podpisano umowę o dofinansowaniu ze środków unijnych przebudowy placówki w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Starania o środki na projekt przebudowy, o którym dyr. Elżbieta Górską pisała w „Bibliotekarzu” przed trzema laty, zakończyły się pomyślnie dopiero teraz. Koszt inwestycji to ok. 55 mln zł. Przebudowa ruszy pod koniec br. roku. Jej zakończenie zaplanowano w 2014 r.

■ Kongres IFLA we Wrocławiu w 1916 r.?

Podczas VII Forum SBP w Poznaniu poinformowano o wystąpieniu do władz IFLA z wnioskiem o zorganizowanie Kongresu IFLA we Wrocławiu w 2017 r. Byłaby to forma uczczenia 100-lecia działalności SBP. Skompletowano wymagane zgody ze strony władz państwowych i Wrocławia, pozostaje tylko aprobata władz IFLA.

■ Zaprosili nas

Centrum Kultury MBP w Gluszyce na Dni Gluszyce (16-17.07.11) • PiMBP w Skarżysku-Kamiennej na jubileuszową sesję popularnonaukową w setną rocznicę Patrona, ks. Włodzimierza Sedlaka (27.09.11) • Sądecka B-ka Publ. na wernisaż wystawy „Realne i odracnione” (26.08.11) • ZG SBP na konferencję „Biblioteka XXI wieku, nowoczesna architektura, funkcjonalne wyposażenie, pomysłowe aranżacje. Trzy lata po Kielcach – najnowsze realizacje” w Kiekrzu k. Poznania (1-2.09.11), na VII Forum SBP z tematem „SBP w Narodowym Programie czytelnictwa” w Kiekrzu k/Poznania (2-3.09.11), na seminarium pt. „Edukacja informacyjna bibliotekarzy w zakresie działań na rzecz integracji społecznej” w Zakopanem (21-22.09.11).

■ Publikacje otrzymane

„Miesięcznik Prowincjonalny” 2011 Nr 4 (wydaje MBP w Radomiu).

AKTUALIA

Polska nie ma szans, żeby dołączyć do grupy liderów technologii i produkcji przemysłowej, nie stanie się też zagłębiem żywnościowym, a kopaliny skończą się prędzej czy później. Dlatego azymut rozwoju musi być nastawiony na think tank, czyli na kreację *przemysłu* intelektualnego, bo w tym możemy dorównać najlepszym, a częściowo nawet liderować. Pierwej trzeba jednak spełnić konieczne warunki.

Potrzebne są mianowicie liczne fabryki koncepcji, na najwyższym poziomie naukowym oraz wdrożeniowym, nie tyle generujące naukowe nowizny, ile **zbierające** je z całego świata i adaptujące do praktyki. A na to niezbędny jest supersprawy system biblioteczno-informacyjny oraz optymalne zaplecze piśmiennicze i digitalne.

Musi też wygenerować się optymalny system edukacyjny, ze skuteczną dydaktyką w szkołach i uczelniach, **rzeczywiście** dobrych, które położyłyby kres pozorowaniu kształcenia oraz markowaniu ocen. Do tego trzeba stworzyć grupę szkół elitarnych i elitarnych uczelni – które zmieszczyłyby się w pierwszej czterdziestce uniwersytetów na świecie. Czego nie da się zrealizować bez bardzo dobrego **s y s t e m u** biblioteczno-informacyjnego i stosownego zaplecza piśmienniczego oraz digitalnego.

Taki pomysł na Polskę XXI wieku już w swoim czasie powstał był, ale na tym się skończyło. Nie został w tym kierunku wykonany nawet jeden krok. W antrakcie między jednymi a drugimi wyborami, nikt nie ma głowy do pomysłów wielodekadowych. Siłą rzeczy, lądują w wychodku.

Jucek Wojciechowski

Artykuły	1
Marzena PRZYBYSZ: Kierunki działalności Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w ostatnich dwóch latach	1
Barbara BUDYŃSKA, Małgorzata JEZIEŃSKA: Biblioteki publiczne – kierunki i tendencje rozwoju. Ostatnia dekada	8
Katarina MICHNIK: Szwedzkie biblioteki publiczne (cz. 1)	20
Milan GONDA: Regionalna twórczość literacka a biblioteki publiczne na Słowacji	25
Jan WOŁOSZ: Na marginesie nowelizacji ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej	29
Przegląd publikacji	32
Z oficyny wydawniczej SBP (Marzena PRZYBYSZ)	32
Sygnały o nowych publikacjach (Lidia BĄKOWSKA)	33
Z żalobnej karty	35
Krystyna Bednarzyk (12.04.1923 – 29.04.2011) (Wojciech MIERZEJEWSKI)	35
Prawo biblioteczne	37
Zakupy biblioteczne a kodeksowa regulacja sprzedaży (Rafał GOLAT)	37
Z życia SBP (Marzena PRZYBYSZ)	38
Przewodnicząca SBP na posiedzeniu Komisji Kultury i Środków Przekazu Senatu RP • Konferencja Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych IAML • SBP na Kongresie IFLA 2011 • Członek SBP Honorowym Obywatel Kozalina • Posiedzenie Prezydium ZG (grupa warszawska) • Przegląd Pasji Twórczych Bibliotekarzy 2011 w Żarach • Konkurs SBP „Z książką w plecaku”	38
W kilku słowach	39
Aktualia (Jacek WOJCIECHOWSKI)	40

Articles	1
Marzena PRZYBYSZ: Principal Activity of the PLA in the Last Two Years	1
Barbara BUDYŃSKA, Małgorzata JEZIEŃSKA: Public Libraries – Directions and Trends of Their Development. The Last Decade	8
Katarina MICHNIK: Swedish Public Libraries (part I)	20
Milan GONDA: Regional Literary Output and Public Libraries in Slovakia	25
Jan WOŁOSZ: On the Margin of Amendments to the Law on Organizing and Conducting Cultural Activities	29
Review of Publications	32
From the PLA Publishing House (Marzena PRZYBYSZ)	32
New Books Flash (Lidia BĄKOWSKA)	33
Obituaries	35
Krystyna Bednarzyk (1923-2011) (Wojciech MIERZEJEWSKI)	35
Library Law	37
Library Purchases and Legal Regulation of Sales (Rafał GOLAT)	37

From the PLA (Marzena PRZYBYSZ)	38
The PLA President at the Meeting of the Senate Committee for Culture and Media • The International Association of Music Libraries (IAML) Conference • The PLA at the IFLA Congress 2011 • Member of the PLA Declared an Honorary Citizen of Koszalin • The Meeting of the PLA Presiding Board (Warsaw Group) • The Review of Librarians Creative Passions 2011 in Żary • The PLA Contest „With a Book in a Rucksack”	38
In a Nutshell	39
Current Events (Jacek WOJCIECHOWSKI)	40

BIBLIOTEKARZ

Czasopismo wydawane przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Bibliotekę Publiczną m.st. Warszawy

Komitet Redakcyjny: Helena BĘDNARSKA, Lucjan BILIŃSKI, Sylwia BŁASZCZYK, Stanisław CZAJKA, Marcin DRZEWIECKI (przewodniczący), Bolesław HOWORKA, Małgorzata JEZIERSKA, Katarzyna MATERSKA, Irena SUSZKO-SOBINA, Ryszard TURKIEWICZ

Redaktor naczelny: Jan WOŁOSZ (tel. 0-694 463 656; e-mail: jan.wolosz@ao2.pl)

Sekretarz redakcji: Marzena PRZYBYSZ (tel. 22 608-26-81, e-mail: m.przybysz@bn.org.pl)

Redaktor techniczny: Elżbieta MATUSIAK. **Skład i łamanie:** Robert LIS

Tłum. na jęz. angielski: Małgorzata WALESZKO. **Projekt graficzny okładki:** Katarzyna STANNY

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7, tel. 22-827-52-96

Z-ca Dyrektora Biura ZG SBP ds. wydawnictw – Dariusz KOZŁOWSKI

e-mail: wydawnictwo@sbp.pl

„Bibliotekarz” jest dostępny online w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej (<http://kpbc.umk.pl/dlibra/publication?id=17777>).

Prenumeratę „Bibliotekarza” można również zrealizować w Dziale Promocji i Sprzedaży Biura ZG SBP, Al. Niepodległości 213,

02- 086 Warszawa, tel. (22) 825-50-24, fax: (22) 825-53-49, e-mail: sprzedaza@sbp.pl

Konto SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM s.c., Kozerki, ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki

Nakład: 1800 egz. ISSN 0208-4333. Indeks 352624

ALEPH Polska Sp. z o.o.
ul. Śmiała 22
01-523 Warszawa
tel./fax: (022) 839 83 18
www.aleph.pl
www.exlibrisgroup.com

Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

ExLibris

The bridge to knowledge

ExLibris Aleph

Uniwersytet Oksfordzki podpisał umowę z firmą Ex Libris na wymianę aktualnie używanego systemu bibliotecznego na system Aleph. Decyzja została podjęta po dokładnym badaniu rynku. System Aleph został wybrany ze względu na efektywne i sprawdzone rozwiązania a jednocześnie elastyczność i dużą konfigurowalność, pozwalającą na stworzenie konfiguracji najlepiej odpowiadającej unikalnym potrzebom Biblioteki Bodleian.

„Po intensywnym procesie ewaluacyjnym doszliśmy do wniosku, że jedynie Aleph jest w stanie zapewnić nam zaawansowaną funkcjonalność, jakiej potrzebujemy, przy złożonej strukturze naszego systemu uniwersyteckiego” skomentowała Dr Sarah Thomas z Biblioteki Bodleian. „Sprawdzona zdolność firmy Ex Libris do wdrażania dużych projektów na czas i w ramach uzgodnionego budżetu była dodatkowym argumentem za tym wyborem. Współpracując blisko z Ex Libris od kilku lat mamy poczucie, że nasza wizja przyszłości jest spójna z długoterminową strategią firmy”.

ExLibris Primo

Zachęcamy do obejrzenia nowego katalogu centralnego na Litwie. Katalog w systemie Primo daje użytkownikom jeden, wygodny punkt dostępu do zasobów bibliotek akademickich zrzeszonych w Litewskiej Sieci Bibliotek Akademickich (LABT).

Katalog zawiera dane z katalogów bibliotecznycch oraz repozytorium litewskich instytucji akademickich eLABa, opartego na systemie Fedora. Ponadto użytkownicy mogą skorzystać z metawyszukiwania w rozproszonych zasobach elektronicznych, dzięki zintegrowaniu z systemem Primo silnika wyszukiwawczego systemu MetaLib. Interfejs jest dostępny w języku litewskim i angielskim. Katalog centralny jest dostępny pod adresem www.lvb.lt

ExLibris Primo Central

Ex Libris ogłosił start wersji Beta serwisu Primo Central. Testy wersji Beta są realizowane w 14 instytucjach partnerskich, zaangażowanych w rozwój serwisu. Użytkownicy tych bibliotek przeszukując zasoby w katalogu opartym na systemie Primo otrzymają również wyniki z Primo Central – serwisu agregującego dane o zasobach elektronicznych.

Coraz większą część kolekcji każdej biblioteki stanowią zbiory elektroniczne. W odpowiedzi na rosnące wymagania bibliotek w optymalizacji dostępu do globalnych e-zasobów, Ex Libris proponuje nowe rozwiązanie: Primo Central – centralny indeks, który obejmie tysiące materiałów naukowych, takich jak artykuły i e-book'i dostarczane przez szereg wydawców i serwisów agregujących.

P.P.H.

WOWAGA

✉ 41-400 Mysłowice, ul. 1000-lecia Państwa Polskiego 26A

💻 www.pw-innowacja.pl ☎ (32) 307 03 04 📧 info@pw-innowacja.pl

Producent mebli bibliotecznych poleca

profesjonalne regały metalowe w promocyjnych cenach

Produkujemy metalowe regały biblioteczne w szerokim asortymencie oraz bogatej kolorystyce: regały jednostronne, dwustronne, ekspozycyjne.

Posiadamy również w ofercie lamy, katalogi, stoliki stelażowe, stoliki komputerowe i akcesoria biblioteczne.

Zapewniamy transport i montaż na terenie całego kraju.

Zapraszamy do zapoznania się z naszą ofertą.

ACADEMIA

V Targi Książki Akademickiej i Naukowej

Salon Wydawców Szkół Wyższych

19-21 października 2011

Aula Główna Politechniki Warszawskiej
Plac Politechniki 1

www.academia.wuw.pl

Przyjdź na Targi z wyciętym kuponem i kup książki taniej!
19-21 X 2011 Politechnika Warszawska www.academia.wuw.pl

Wydawnictwa
Uniwersytetu
Warszawskiego

Oficina
Wydawnicza
Politechniki
Warszawskiej

Wydawnictwo
Stowarzyszenia
Bibliotekarzy
Polskich

PRESS Import
Wydawnictw
Naukowych

Oficina
Wydawnicza
SGH

Wydawnictwo
PWSZ
w Koninie

rabat 30%

rabat 30%

rabat 30%

rabat 83%
na Clinics

rabat 30%

rabat 30%

Wydawnictwo SBP poleca:

Nauka – Dydaktyka – Praktyka

Teresa Urszula Szmigielska

Standardy oceny bibliotek akademickich

Zamówienia:

**Dział Sprzedaży: Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa,
tel: (22) 825 50 24, fax.: (22) 825 53 49, e-mail: sprzedaz@sbp.pl**

Cena czasopisma 13,50 zł (w tym VAT 5%)